

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

The image shows the front cover of a book. The cover is decorated with a traditional marbled paper pattern, featuring a dark brown base with intricate, swirling veins of gold, tan, and hints of green. On the left side, the spine of the book is visible, bound in a dark, textured material. A small, white, rectangular label is affixed to the lower-left corner of the front cover. The label contains the text 'UAK', '024', and '665' stacked vertically in a simple, black, sans-serif font.

UAK

024

665

Sy H

BT
14
31
S

BEVATLYK ONDERWYS

IN DE

NEDERLANDSCHE

SPEL-EN TAALKUNDE,

VOOR DE

SCHOOLEUWIGD.

DOOR

H. WESTER,

SCHOOLMEESTER, ENZ. IN
DE OUDE PEKEL-A.

Tweede, en verbeterde, druk.

Te GRONINGEN,

By JAN OOMKENS, Boekverkooper
in de Brugge-Straat. 1799.

*De kennis onzer Moederspraak
Is voor de Jeugd een nutte zaak!*

VOORBERICHT.

Ik bied hier geene regelmaatige *Spraakkunst* aan. Wy hebben toch de *Nederduitsche Spraakkunst* van L. VAN BOLHEIS, door de Maatschappy tot Nut van 't Algemeen bekroond.

Ook bied ik geene *Rudimenta* aan, indien men hier door, niet in een algemeen zinn, verstaat, een eenvoudig taalkundig onderwijs voor eerstbeginners; maar, meer bepaald, eene verkorte regelmaatige *Grammatica* of *Spraakkunst*.

Ik geef een *spel- en taalkundig onderwijs* voor de schooljeugd. Myn doekwit was, om, in een *Schoolboekje*, de noodigste beginselen onzer *Nederlandsche spel- en taalkunde*, op eene eenvoudiger en bevatlyker wyze voor te draagen, dan in eene meer regelmaatige *spraakkunst* geschieden kan.

V O O R B E R I C H T.

Ik wilde de Jeugd eene handleiding geven, om, op eene gemaklyke wyze, onze Moedertaal zonder grove en aanstootlyke feilen te leeren schryven; en haar, zonder veel hoofdbreeken, op den weg helpen ter verdere beoefening.

Om, zoo veel mogelyk, myn oogmerk te bereiken, heb ik dikwerf, niet zonder veel moeite, een ongebaand pad bewandeld.

De menigvuldige spraakkunstwoorden, fyne onderscheidingen, en diepzinnige beredeneering van regels, zyn, zo veel my doenlyk was, vermyd: van eenige der voornaamste taaldeelen, de naamvallen, enz. kon ik echter niet voorby eenig gewag te maaken.

Doorgaans heb ik my van eene menigte *voorbeelden* bediend; om dat ik proefondervindelyk overtuigd ben, dat door dezelve een groot deel der spraakkunst veel gemaklyker en spoediger begreepen wordt, dan door de bondigste beredeneering.

Voorts

V O O R B E R I C H T.

Voorts heb ik getracht, om zulke voorbeelden te ontwerpen, en zoodaanig uit te werken, als, naar myne gedachten, van de onërvaarene jeugd, gemaklykst kunnen gelezen en begreepen worden: en die tevens geschiktst waaren, om, behalven haar hoofddoel, naamlyk het aanleeren onzer moedertaal, ook nog eenig ander nut te kunnen veroorzaaken: waar door dan ook het *drooge*, dat er in de taal-oefening is, niet weinig verlevendigd en versangenaamd wordt.

— Ter meerdere onderscheiding zyn de *voorbeelden* met eene andere letter gedrukt, en hier door wierd het noodzaaklyk, dat het geen de *altermeeeste* oplettendheid vorderde, met *hoofdletters* uitgedrukt wierde. 't Is waar, dit zal den leerling in het schielyk voortlezen wel enigzins hinderlyk zyn; maar even daar door zal men des te beter zyn oogmerk bereiken, om, naamlyk, de aandacht van den leezer er meer en langer by te bepaalen.

V O O R B E R I C H T

Meermalen wierd ik door mynen taalkun-
digen Vriend L. VAN BOLHUIS opgewekt,
om myne krachten tot het ontwerpen van
zulk een schoolboek te beproeven; en toen
ik Hem de vruchten van mynen arbeid, ter
naauwkeuriger beschaaving of verbetering,
toezond, heeft hy zyne hand hier van ook
niet onttrokken. Tot deze openlyke erken-
tenis acht ik my verplicht te zyn.

DE SCHRYVER.

Oude Pekel-A.

1797.

Naschrift omtrent dezen tweeden druk.

De veranderingen in dezen tweeden druk, bladz. 48
en 49, vertrouwt de Schryver, zal den Leezer
niet onaangenaam zyn.

BEVATLYK ONDERWYS
IN DE
NEDERLANDSCHE
SPEL- EN TAALKUNDE.

§. I.

Nederduitsch A b c.

Gemeene letters.

a b c d e f g h i j k l m n
o p q r s t u v w x y z.

Hoofdletters.

A B C D E F G H I J K L M
N O P Q R S T U V W X Y Z.

§. II.

Van het gebruik der letters.

De *Hoofdletters* gebruikt men:

1. Om er het eerste woord van elken volzin mede te beginnen.

A 4

2. Voor-

2. Vooraan by alle *eigene naamen*: als van *menseben*, gelyk Adam, Eva; — van *steden*, als Amsterdam, Groningen; van *landen*, als Nederland, Frankryk; van *kansten*, als Letterkunst, Zangkunst, enz.

Ziet dit alles is één' volzin, in het volgende voorbeeld: „*Laurens Koster*, te *Haarlem*, zyn-
„ de eene stad in *Holland*, heeft de voortreflyke
„ *Boekdrukkunst* uitgevonden, in het jaar 1440.”

3. Somtyds gebruikt men de Hoofdletters, om er *gebeele woorden* of *volzinnen* mede uit te drukken; naamlyk als men die zeer byzonder wil opgemerkt hebben, gelyk in dit Schoolboek dikwerf plaats heeft.

4. Eindelyk vangt men altyd elken dicht- of rymregel van een vers, met eene hoofdletter aan.

Voor het overige moet men altyd gemeene letters gebruiken.

S. III. 2 1 1 1 1 1 1 1 1 1

Van de onderscheiding der letters.

Men onderscheidt de letters, in *Vocaelen* of *Klinkletters*, ook wel *Zelfklinkers* genoemd, en in *Consonanten* of *Medeklinkers*.

De *Zelfklinkers* zyn de volgende zes:

a e i o u y.

Deze noemt men *Klinkletters*, om dat zy aan alle lettergreepen, en woorden, den *klank* geeven; zoo dat men zonder klinkletter geen één volkoomen woord, of lettergreep, schryven kan. b. v. de woorden,

achte,

acht, den, min, ons, put, wyn,

hebben elk eene van de zes klinkletters; maar wanneer men er die nu uit weglaat, dan is het,

cht, dn, mn, ns, pt, wn,

welke letters niet gespeld kunnen worden, om dat zy van klinkletters ontbloomt zyn.

Kan men dus geen volkoomen woord, of lettergreep, zonder klinkletter schryven; by verkorting echter schryft men wel eens; 'k voor *ik*, 's voor *des*, 't voor *het*: b. v. 't is goed, 'k zal 's morgens bidden, is zóó veel als of men schryft: *het is goed, ik zal des morgens bidden.*

Men noemt de zes voornoemde letters anders ook wel *Zelfklinkers*, om dat zy in veele lettergreepen of woorden, op zich zelve klank hebben, zonder byvoeging van medeklinkers. Dus maaken de *o* en *u* elk op zichzelve een geheel woord uit in onze taal. b. v. *O gy boosdoenders! hoe bitter zal U de zonde opbreeken!* — Alle zelfklinkers maaken, ieder afzonderlyk, soms eene lettergreep uit; b. v. de *a* in *Adam*, de *e* in *Eva*, de *i* in *Isaï*, de *o* in *over*, de *u* in *uwe*, de *y* in *yver*.

Somtyds maaken twee of drie zelfklinkers een geheel woord uit; als *a, i*, in *ai*; *e, i*, in *ei*; *o, o, i*, in *ooi*: dikwerf maaken twee of drie zelfklinkers eene lettergreep uit; als *a, u*, in *Augustus*; *e, u*, in *Eutychus*; *e, i*, in *eiland*; *i, e*, in *ieder*; *o, e*, in *oever*; *o, u*, in *ouwel*; *u, i*, in *uiserlyk*; *e, e, u*, in *eeuwig*.

De *Medeklinkers* zyn deze twintig:

b c d f g h j k l m n p q r s t v w x z.

waar by men nog de *ch* voegen kan, hebbende den klank van *che*.

Deze worden *Medeklinkers* genoemd, om dat zy, nevens de zelfklinkers, in de meeste woorden en lettergreepen *medeklinken*; offchoon zy anders op zichzelf geen geluid aan een woord geeven kunnen.

§. IV.

Van het gebruik der Zelfklinkers.

Men moet vooral acht geeven, in welke gevallen men noodzaaklyk één of twee zelfklinkers plaatsen moet. Immers, tusschen *pal* en *paal*, *het* en *beet*, *min* en *myn*, *kok* en *kook*, *ur* en *uur*, is zeer groot onderscheid; gelyk de volgende voorbeelden nader aanwyzyn.

Helden staan, in tyd van nood, PAL als een PAAL voor het beboud van 't Vaderland.

Men moet het yzer smeeden, terwyl HET HEET is.

Ik MIN met recht MYN eigen welzyn.

KOK! KOOK de spyzen wel gaar.

UR was Abrahams vaderland, en UUR is het vierentwintigste deel van een etmaal.

Uit deze voorbeelden ziet men, dat woorden die een' korten klank hebben, noodzaaklyk maar één', die één' langen klank hebben, twee zelfklink-

klinkers behoeven. Wanneer men hier in mistast, krygen veele woorden eene geheel andere betekenis, en andere worden louter onzin. b. v. Als iemand, dien men eene rekening betaalde, er onder schreef: VOOLDAN in plaats van VOLDAAN.

Nu zullen wy nog een paar aanmerkingen laten volgen, met betrekking tot de *y* en de *o*.

— Zy, die maar vyf klinkletters erkennen in onze taal, gebruiken, in plaats van de *y*, de verlengde *ij*. — Anderen merken de *y* als een' zenden zelfklinker aan, en geeven er een' klank aan, die naby de *ei* komt; om dus *ziet* en *zyl*, *wien* en *wyn*, zoo wel in klank als in spelling, beter van elkanderen te kunnen onderscheiden: dewyl *ij*, zynde zoo veel als *ii*, zulk een' klank niet kan veroorzaaken, als het achtbaar gebruik, in de voornaamste plaatsen van ons Vaderland, aan die woorden gehecht heeft.

Ten aanzien van de *o* merken wy aan, dat haare klank in sommige woorden *dof*, en in andere woorden *helder* is. De *o* klinkt dof in de woorden, *dof*, *dol*, *op*, *mof*, *pof*, *wol*, *vol*, *ton*, *zon*. In de volgende woorden heeft de *o* een helder geluid: *lot*, *tot*, *rot*, *pot*, *zat*, *tal*, *os*, *vos*, enz.

S. V.

Van de woorden, in welke sommigen één', en anderen twee zelfklinkers schryven.

Er zyn veele woorden, die in 't enkelvoudige volstrekt twee zelfklinkers noodig hebben; als *daad*, *steen*, *doed*, *schuur* enz. dit wordt van nie-

niemand ontkend: maar er zyn groote Taalkenners, die, als zulke woorden meervoudig gemaakt worden, dan één' van die klinkletters uithaaten; en schryven dus: *da den, stenen, doden, schuren*. Andere groote taalkundige Schryvers beweerden, dat men die twee klinkers van 't enkelvoudige, ook in 't meervoudige behouden moet; en spellen daarom de volgende woorden aldus:

<i>Meerv.</i>		<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>		<i>Enkelv.</i>
zaalen	van	aal	steen	van	steen
haalen	--	haal	ooren	--	oor
daaden	--	daad	oogen	--	oog
haaten	--	haat	dooden	--	dood
kwaalen	--	kwaal	hooren	--	hoor
taalen	--	taal	poogen	--	poog
zaaken	--	zaak	uuren	--	uur
eeren	--	eer	vuuren	--	vuur
eeten	--	eet	muuren	--	muur
beenen	--	been	schuuren	--	schuur.

Wanneer men de dubbele klinkerspelling aanneemt in woorden, die door de byvoeging van *en* meervoudig gemaakt worden, dan moet men die ook gebruiken, als enkelvoudige woorden, die twee klinkers hebben, eenig ander byvoegsel bekoomen; als *e* in *kwaade*, van *kwaad*; *er* in *dooper*, van *doop*; *ig* in *geloovig*, van *geloof*; *ing* in *leening*, van *leen*; *aar* in *leeraar*, van *leer*; *ier* in *schoolier*, van *school*.

S. VI.

Van meervoudige, of meersillabige woorden, die *geene* twee klinkers naast elkanderen moeten hebben.

Wanneer enkelvoudige woorden maar één' zelfklinker hebben, dan spreekt het van zelf, dat men in 't meervoudige ook maar één' behouden moet.
b. v. in

<i>Meerv.</i>		<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>		<i>Enkelv.</i>
aten	van	at	traden	van	trad
paden	--	pad	gebeden	--	gebed
daken	--	dak	loten	--	lot
vaten	--	vat	hoven	--	hof.

Dit zelfde moet ook plaats hebben, als de woorden, in 't zaaklyk deel, een andere klinkletter aanneemen: men moet dus, *leden, smeden, steden* met één' klinker in de eerste lettergreep schryven; want in 't enkelvoudige hebben deze woorden ook maar ééne klinkletter: dan schryft men, *lid, smid, stad.*

De navolgende woorden vorderen insgelyks maar ééne klinkletter in de lange lettergreep.

aker	degen	leger	schede
water	zegen	beker	zomer
kamer	regen	teken	schotel
vader	tegen	nevel	zedén.

Het zelfde moet ook plaats hebben, wanneer zulke

ke woorden meervoudig gemaakt worden; als
akers, wateren, kamers, zegeningen, enz.

§. VII.

Onderscheidene spelling van gelykluidende
 woorden van verschillende betekenis.

Wanneer men de dubbele klinkerspelling aan-
 neemt, dan kan en moet men veele meervoudi-
 ge woorden, die gelyk in klank, doch verschil-
 lende in betekenis zyn, door *één* of *twee* klink-
 letters van elkanderen onderscheiden.

—Zulke woorden naamlyk, — die in 't enkelvoudi-
 ge twee zelfklinkers hebben, behouden die ook
 in 't zaaklyk deel van 't meervoudige; insgelyks,
 enkelvoudige woorden met *één* zelfklinker, be-
 koomen in 't meervoudige ook gene verandering
 in 't zaaklyk deel des woords. b. v.

<i>Meerv.</i>		<i>Enkelv.</i>		<i>Meerv.</i>		<i>Enkelv.</i>
dagen	van	dag	en	daagen	van	daag
zagen	—	zag	—	zaagen	—	zaag
spelen	—	spel	—	speelen	—	speel
geboden	—	gebod	—	gebooden	—	gebood
wegen	—	weg	—	weegen	—	weeg
dalen	—	dal	—	daalen	—	daal
bevelen	—	bevel	—	beveelen	—	beveel
leden	—	lid	—	leeden	—	leed
smeden	—	smid	—	smeeden	—	smeed.

De navolgende voorbeelden of volzinnen zyn
 an dit nog meer ophelderden.

God zal, in den jongsten aller DAGEN, eens alle menschen voor zyn vierfschaar DAAGEN.

Wy ZAGEN wel eens een' welbemiddeld' man bout ZAAGEN, ter bevordering van zyne gezondheid.

Het is, nuttig voor kinderen zulke SPELEN te SPELEN, waar door zy eene maatige lichaamsbeweeging bekoomen.

God heeft ons GEBODEN, dat wy zyne GEBODEN onderhouden zullen, om daar door ons eigen geluk te bevorderen.

Het bemelschbreed onderscheid tusfchen eene eeuwige zaligheid en rampzaligheid, kan by veele menschen zo zwaar niet WEEGEN, dat zy Gods WEGEN willen betwandelen, om eindeloos gelukkig te worden.

Met bet DAALEN der zon, in de brandende zomerbitte, verkrygen de vruchtbare DALEN eene nieuwe fchoonheid.

— 't Is vruchtloos voor een' Meester, zyne leerlingen nuttige dingen te BEVEELEN, indien zy de heilzaamste BEVELEN verachten.

Veele vroomme martelaaren LEDEN oudtyds, in de barbaarsche tyden, onverdraaglyke pynen, in de LEDEN van hun lichaam.

Wanneer de SMEDEN het gloeiend yzer SMEDEN, dan kunnen zy de zonderlinge kracht van het vuur zien.

Op gelyke wyze onderscheidt men ook waagen, een rydtuig, van waagen, zich in gevaar begeeven. b. v. Het is roekeloosheid, zyn leven en gezondheid te WAAGEN, door op een zwakken WAGEN te ryden, met ongetemde paarden bespannen.

Dus

Dus onderscheidt men *beeving* en *beving*. b. v. *Eene BEEVING BEVING my, toen ik een toomloos graauw zag aandruifchen, om geweld te pleegen.*

VOORTS, *beken* en *beeken*. *Ik BEKEN gaarn, dat het zuivere water in de heldere BEEKEN, voor een' dorstig' reiziger verkwiklyk is.*

Arme en armee. b. v. *Een ARME heeft zoo veel niet te verliezen als een ryke, wanneer eene vyandelyke ARMEE het land berooft.*

Verder onderscheidt men *leven* en *leeven*. b. v. *Het LEVEN is dierbaar, daarom willen wy graag LEEVEN. Leven* is een naamwoord; en *leeven* is een meervoudig werkwoord, waar van het enkelvoudige *leef* is.

Ook onderscheidt men *zo* (indien) van *zoo* (dus) b. v. *ZO iemand ZOO gerust wenscht te sterven als vader Jakob, die moet ook zoo vrodm trachten te leeven.*

Bêdelen is om eene aalmoes vraagen, en *bedeelen* is iemand iets geeven.

In sommige woorden gebruikt men ook *ee*, om meer nadruk aan de uitpraak te geeven, offchoon men anders met ééne *e* volstaan kon. b. v. in *tbee*, die men drinkt, in *twee*, een getal, *wee!* eene bedreiging, en in *zee*, de groote verzamelpplaats des waters.

Eindelyk bekoomen sommige verkorte woorden, door het uitlaaten van een' medeklinker, *ee*: dus wordt *vrede* dan *vree*, *bede* *bee*, *mede* *mee*.

§. VIII.

Van de Tweeklanken.

Te Tweeklanken zyn: *ai, ei, ie, oe, ui, au,*
ou,

ou, aai, oei, ooi, aau, eeu, ieu. Sommigen noemen de *oei*, en *ieu* drieklanken; doch dit is van weinig belang.

AI.

De tweeklank *ai* komt in onze taal zelden te pas; men gebruikt dien in het smeekwoordje *ai!* en in 't woord *jaarfaizoen*.

EI.

Met *ei* spelt men veele woorden; als

geil	reis	breiden	weinig
heil	heir	scheiden	brein
klein	neigt	peilen	steil
rein	leid	weiden	zeil.

Men moet in plaats van *ei* niet *ey* schryven, gelyk oudtyds veel plaats had.

Ook moet men de *ei* niet als *ai* uitspreken, zo als in het Groninger Gewest veeltys gedaan wordt, door, naamlyk, *beiligheid* als *bailigbaid* te leezen.

Even min moet men de *ei* met de *y* verwarmen, waar in de Hollanders vaak mistasten; die somtyds *rys* in plaats van *reis*, en *ryn* voor *rein* schryven. De rechte klank van *ei* komt tuschen *ai* en *y* in.

IE.

De *ie* gebruikt men, onder anderen, in

B

bief

bier	dien	vier	papier
lier	wien	zwier	verfierd
lied	hier	tien	gierig
niet	vriend	zien	dier.

Men moet de *ie* nimmer met *y* verwisfelen; gelyk door onkundigen in Gröningerland en Friesland vaak gedaan wordt, in sommige woorden, men fchryft: *dyrbaar*, *byr*, *tyn*, *gyrig*, *verfyrd*, *papyr*. Dit is geheel verkeerd: de *y* verfhilt van *ie* zeer veel in betekenis, en moet ook een' anderen klank hebben. Men merkt het onderscheid tusfchen *ziet* en *zyt*, *zien* en *zyn*, *wien* en *wyn*, in de navolgende voorbeelden.

Kinderen! als gy fchryft, ZIET dan naar uw voorfchrift, en ZYT oplettend.

Gy zult ZIEN, dat achtelooze kinderen doorgaans weetnieten ZYN.

Van WIEN komt de WYN? by is een gefchenke van God.

OE.

De Tweeklank *oe* gebruikt men in deze en meer andere woorden.

bloed	doet	doek	roem
gloed	goed	hoed	boer
moet	boek	ftoel	koets
spoed	hoek	poel	koekkoek.

Men moet de *oe* niet als *ou* uitspreken; maar er een geluid aan geeven, dat met het geroep van den *koekkoek* overeenkomt.

Naap

Naar de bedorvene Groningerlandsche en Oostfriesche uitspraak kan men de volgende, zeer verschillende, woorden nauwlyks van elkanderen onderscheiden: te weten,

houd	en	hoed		zout	en	zoet
goud	--	goed		woud	--	woed.

Hoe veel verschillen echter deze woorden in betekenis! Ziet dit nader in de twee volgende volzinnen.

Pieter! HOUD uw' HOED niet op uw hoofd onder het bidden.

GOUD is GOED; maar wysheid nog beter.

UI.

De *ui* moet in deze woorden plaats hebben.

huis	: kruim	uit	gedruisch
kruis	dulm	spruit	geluid
kruid	luim	fluit	duister
tuin	kluit	schuins	kluister
muis	ruim	schuim	luister.

Om dat *ui* een *tweeklank* is, moet men dien niet als *uu* uitspreken. In tegendeel, woorden die noodzaaklyk *uu* behoeven, mag men nimmer met *ui* schryven; als

uur	muur	duur	puur
buur	vuur	stuur	guur
huur	schuur	kuur	zuur.

Ook moet met deze woorden niet met *ue* schryven, zoo als oudtyds plaats had.

A U.

De tweeklank *au* komt in zuiver Nederlandsche woorden zelden te pas: maar meest in woorden uit andere taalen herkomstig; als

Augustus	Paus	Saul	laurier
Aurelius	faus	Paulus	gauw.

E U.

De *eu* komt dikwerf voor: ziet dit in

beuk	reuk	steunt	geur
breuk	heup	dreunt	scheur
heusich	keurt	fleur	deugd
neus	eunt	deur	jeugd.

O U.

Men schryft met *ou* deze woorden:

oud	stout	mouw	zou
hout	trouw	vouw	schout
woud	vrouw	bouw	goud
koud	rouw	touw	zout.

Dezen tweeklank moet men niet als *au* uitspreken.

A A I.

Met *aa* spelt men deze woorden:

fraai	taai	naai	zwaai
draai	maai	paai	zaai.

O E I.

De *oei* komt in de volgende woorden:

boei	bloei	vloei	loei
broei	groei	roei	foei.

O O I.

Deze woorden worden met *ooi* gespeld:

mooi	strooit	gooit.	dooit
hooi	nooit	looit	voltooit.

A A U.

Met *aau* schryft men gewoonlyk:

blaauw	graauw	laauw	daauw
flaauw	klaauw	naauw	paauw.

Doch sommigen spellen deze woorden met *au*.

E E U.

De *eeu* wordt vereischt in:

eeuw	geeuw	meeuw	zeeuw
leeuw	schreeuw	spreeuw	fineeuw.

I E U.

De tweeklank *ieu* komt zelden voor: men speelt er mede

nieuw	hieuw	kieuw.

Men voegt agter aan de enkelvoudige woorden, in de voorbeelden van de drie laatste twee-

klanken opgegeeven, de letter *w*; om dat zy in 't meervoudige eene *w* noodig hebben: als *paauwen*, *eeuwen*, *kieuwen*, enz.

§. IX.

Van het gebruik der Medeklinkers, en wel vooreerst van de *verdubbeling* van sommige derzelve.

De Medeklinkers moeten verdubbeld worden in zulke meervoudige woorden, die den korten klank van het enkelvoudige behouden: dat is, als de laatste medeklinker van 't enkelvoudige niet tot de volgende lettergreep overgaat.

De medeklinkers, die in zulk een geval verdubbeld worden, zyn: *b*, *d*, *f*, *g*, *k*, *l*, *m*, *n*, *p*, *r*, *s*, *t*. Wy zullen dit van ieder dezer met een voorbeeld aanwyzen.

			<i>Meervoud.</i>		<i>Enkelvoud.</i>
De	<i>b</i>	in	hebben	van	heb
—	<i>d</i>	—	hadden	—	had
—	<i>f</i>	—	straffen	—	straf
—	<i>g</i>	—	vlaggen	—	vlag
—	<i>k</i>	—	zakken	—	zak
—	<i>l</i>	—	vallen	—	val
—	<i>m</i>	—	dammen	—	dam
—	<i>n</i>	—	pennen	—	pen
—	<i>p</i>	—	lippen	—	lip
—	<i>r</i>	—	starren	—	star
—	<i>s</i>	—	lesfen	—	les
—	<i>t</i>	—	potten	—	pot.

Met

Met de *b* zonder *c*, en met *j*, *v*, *z*, fluit men nimmer eene lettergreep: en ofschoon dit wel met *cb* en *w* geschiedt, worden dezelve echter nimmer verdubbeld; uitgezonderd in eenige saamgevoegde woorden, als *sneeuw wit* enz.

Wanneer meervoudige woorden den korten klank van 't enkelvoudige niet behouden, dan heeft er geene verdubbeling der medeklinkers plaats; om dat dan de laatste medeklinker van het enkelvoudige tot de volgende lettergreep, in het meervoudig gemaakte woord, overgaat: dus wordt dan,

<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>	<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>
bad . . .	baden	dag . . .	dagen
brak . . .	braken	zag . . .	zagen
dak . . .	daken	lot . . .	loten
dal . . .	dalen	flot . . .	floten.

§. V.

Van de overeenstemmende medeklinkers in het *begin*, van een woord.

Onder de medeklinkers zyn er verscheidene welke in klank met elkanderen veel overeenkomst hebben: als *b* en *p*, *d* en *t*, *g* en *cb*, *v* en *f*, *z* en *s*.

De spraakkunstenaars noemen dezelve *verwante* letters; om dat zy, wegens haare overeenkomst, eenige verwantschap met elkanderen hebben. Haar onderscheid in klank is maar in eene meerdere of mindere hard- of zagtheid gelegen: dus is de *b* zagt, en de *p* scherp; de *d* zagt, en de *t* scherp; de *g* zagt, en de *cb* scherp; de *v* zagt, en de *f* scherp; de *z* zagt, en de *s* scherp.

Doch hoe veel overeenkomst genoemde letters in *klank* ook hebben mogen; zy zyn echter in *betekenis* zeer onderscheiden: inzonderheid als zy in het *begin* der woorden koomen. Zie dit in de navolgende voorbeelden tusfschen

B en P. in

bak	en	pak	ben	en	pen
baal	--	paal	breek	--	preek
bal	--	pal	byl	--	pyl
band	--	pand	buur	--	puur.

Het onderscheid tusfschen D en T blykt in,

dal	en	tal	drek	en	trek
daal	--	taal	den	--	ten
dam	--	tam	~~dam~~	--	ter
draag	--	traag	delg	--	telg
dak	--	tak	dien	--	tien
drom	--	trom	duin	--	tuin.

Het verschil van G en CH, blykt in

goor en choor; logen en lochen.

Dat de zachte woorden *God, geeft, goede, gunst*, enz. met *g* beginnen moeten, volgt van zelve; en dat in tegendeel de scherpe woorden, uit andere talen herkomstig, *Cham, Cherub*, enz. met *ch* moeten aanvangen, begrypt elk.

Het onderscheid tusfschen V en F ziet men in

veilen en feilen, vel en fel.

De

De zachte woorden *vader, vrede, vrouw, vroome, vriend*, enz. moeten met *v* beginnen; en de scherpere woorden *fakkel, fraai, fyn, fout* spelt men met *f*.

Om te weten, wanneer men *z* of *f* voor aan de woorden schryven moet, wordt er wat meer oplettendheid gevorderd. Dewyl minkundigen hier in dikwerf mistasten, is het noodig, dat men het onderscheiden gebruik dezer twee letters wat uitvoeriger aanwyze.

De *z* moet altyd voor den medeklinker *w* geplaatst worden, en nimmer een *f*: dus schryft men dan,

zwak	zwaluw	zweemmen	zwaan
zwaar	zwachtel	zweeven	zwyn
zweep	zweeren	zwygen	zwalk
zwart	zwetsen	-zwavel	zwenk.

Voor andere medeklinkers komt nimmer een *z* te pas.

De *f* in tegendeel wordt voor zeven medeklinkers gebruikt; als voor *ch* in *schip*, voor *l* in *slap*, voor *m* in *smaak*, voor *n* in *sneeuw*, voor *p* in *spaar*, voor *t* in *stil*, voor *j* in *sierp*, enz.

In welke gevallen men *z* of *f* voor eene klinkletter plaatsen moet, kan uit de zagtheid of scherphheid der woorden bespeurd worden.

Om dat de volgende woorden in 't begin zagt van klank zyn, moeten zy dus ook met *z*, en niet met *f*, beginnen.

zagt	zon	zaag	zuiden
zal	zes	zitten	ziel

B 5

zyn

zyn	zeven	zuiver	zoet
zeker	zelf	zonden	zuur
zalig	zalf	zoeken	zullen
zomer	zoude	zinryk	zinken.

De onderstaande woorden hebben, in tegen-
deel, in het begin een scherp geluid; dus moet
men die met *f*, en niet met *z*, ichryven.

federt	fierlyk	fomber	fuiker
fimpel	fieraad	fober	foort
famen	fomtyds	fappen	fiften.

Insgelyks naamwoorden, uit andere taalen oorspronglyk; als *Sara*, *Simeon*, *Salomo*, *Simfon*, *Sion*, *Socrates*, enz.

Door het rechte gebruik van *f* en *z* kan men gemaklyk *faai* van *zaai* onderscheiden: want *faai* gebruikt men tot kleederen, en *zaai* is in 't meervoud *zaaien*, naamlyk zaad op den grond strooijen. Insgelyks, *zakken* en *sakken*. In *zakken* doet men koorn of waare, en *sakken* is nederzinken.

§. XI.

Van de overeenstemmende medeklinkers
achter, of *in het midden* der lettergreepen.

Het onderscheid van *b* en *p* *achter* aan eene lettergreep blykt in,

flab	en	flap	stob	en	stop
flib	--	flip	tob	--	top.

Het

Het woord *ambt* vordert geene *p*, maar eene *b*; om dat men in *ambagt* ook een *b* noodig heeft.

Ten aanzien van de *p* en *t* is het eenigzins moeilijker te onderscheiden, in welke gevallen men *d* of *t* in 't einde hebben moet.

Let wél! alle *enkelvoudige* woorden, die in 't *meervoudige* eene *d* vereischen, moeten ook met *d* eindigen; en alle, die in het *meervoudige* eene *t* noodig hebben, moet men ook in het *enkelvoudige* met eene *t* sluiten.

Dus sluit men de volgende *enkelvoudige* woorden met *d*,

daad	tand	stad	woord
hand	pand	woud	hembd
rand	gebed	nood	hond
land	gebod	dood	mond.

Want in 't *meervoudige* schryft men: *daaden*, *banden*, *landen*, enz. en niet *daaten*, *banten*.

In tegendeel, men sluit de onderstaande *enkelvoudige* woorden met *t*; als

haat	schat	schut	pligt
maat	zat	put	prent
staet	vat	hut	sluit
praat	zet	lint	weet
kat	pot	vloot	zweet.

Want in het *meervoudige* hebben zy volstrekt eene *t* noodig; men schryft immers: *haaten*, *maaten*, *staaten*, *praaten*; en niet *baaden*, *staaden* enz.

Verder. Alle woorden, die in het einde *scherp* van

van klank zyn, moeten ook met *s* sluiten: dus spelt men met *t*,

ziet	wat	zyt	het	ooit
niet	dat	dit	met	nooit.

Door een naauwkeurig gebruik van *d* of *t*, in het einde der woorden, kan men veele woorden, die geheel of byna gelyk van klank zyn, doch zeer onderscheiden in betekenis, duidelyk onderkennen;

Dus is

zad zoo veel als *verzadigd*, en
zat komt met *zit*, of *zitten*, overeen:
wind waait er, en
wint heeft met *winnen* overeenkomst:
wand is een *muur*, en
want in een *redengevend* woordje:
eed is *zweeren*, en
eet heeft met *eten* overeenstemming.

Zoo onderscheidt men ook *laad* van *laet*. b. v. *Ik LAAD myn geweer, maar ik LAAT het niet gelaaden in de kamer staan.*

Met het onderscheid van *g* en *ch* is het even zoo gesteld, als met *d* en *t* in 't einde der woorden. *Enkelvoudige* woorden moeten met *g* of *ch* eindigen, naar dat zy in het *meervoudige* noodig hebben. De volgende *enkelvoudige* woorden spelt men met *g* in 't einde.

dag	wang	brengh	oog
zag	hang	zaag	vloogh
zing	ding	maag	kring
baug	wieg	poogh	lang.

Want

Want in het *meervoudig* zyn deze woorden: *dagen, zagen, zingen, vangen* enz.

't Is zeer verkeerd, dat men de woorden, *ko-ning, gang, lang*, met *k* in plaats van *g* fluit, gelyk oudtyds veel plaats had, wanneer men schreef: *konink, gank, lank*. Het *meervoudige* is immers *koningen, gangen, langens*, en met *koninken, ganken, lanken*.

De *ch* gebruikt men met recht, in het einde van de *enkelvoudige* woorden *juich, lach, poeb*, om dat men in het *meervoudige*, *juichen, lachen, poeben*, schryft.

De woorden *zich, toeb, acb, och*, en diergelyke, die in het einde scherp zyn, moeten daarom ook met de scherpe *cb*, en niet met de zagte *g*, geschreeven worden. Insgelyks, de woorden *mensch, trotsch, kuisch*, enz. want men schryft in het *meervoudige*: *menschcn, trotschen, kuischen*.

In het *midden* der lettergreepen komt de *cb* te pas in: *schip, schaap, schimp, schuur, schat, schier*, enz.

Ook worden de volgende woorden thans van de voornaamste taalkenners met *cb* gespeld.

knecht	pracht	zucht	kracht
recht	tracht	geducht	gedachten
nacht	tucht	gerucht	gericht
wacht	lucht	stichten	enz.

De reden is deze: om dat zy min of meer scherp van klank zyn, en om dat er, voor het overige, geené redenen zyn, die meer voor de *g* dan *cb* pleiten.

Anders is het gesteld met de woorden, *maagd*

maagd
bragtvlugt
gezigtpligt
klagtmagt
dragt.

Om dat zy naauwe betrekking hebben met de woorden,

maagden
brengenvliegen
zagenpleegen
klaagenvermogen
draagen,

welke alle een *g* noodig hebben.

Eindelyk kan men, door eene oordeelkundige plaatsing van *g* of *cb*, veele woorden, die, of geheel, of byna gelykluidende zyn, doch zeet verschillende in betekenis, duidelyk van elkanderen onderscheiden; als

tocht, dien de wind veroorzaakt, van
togt, eene reis. b. v. Zo gy eene **TOG**T met de
trekschuit doet, dan moet gy u voor **TOCH**T
wachten, indien gy bezweept zyt.

acht, oplettend zyn, en
agt, een getal. b. v. Hebt gy er wel **ACH**T op
gegeeven, kinderen, dat er **AG**T menschen
in Noachs Arke waaren?

nog, tot hier toe, en
noch, eene ontkenning. b. v. **NOG** leeft gy; *ras*
kunt gy sterven; en dan zal er **NOCH** tyd,
NOCH middel zyn ter uwer verbetering.

Voor *noch* met *cb*, kan men meestal het
woord *geen* schryven.

Verder onderscheidt men,
doch, dat zoo veel is als *maar*, van
dog, of *dogge*, een *bond*:

licht, dat *schynsel* geeft, van

ligt.

ligt, waar van *liggen* komt:
wicht, een *kind*, van
wigt, of *gewicht*, om iets te *weegen*:
dichter, een *poet*, van
digter, of *nader by*:
lach, waar van *lachen* komt, van
lag, dat met *liggen* overeenkomst heeft:
geslacht, *familie*, van
geslagt, dat tot *slagten* van beesten betrekking heeft.

§. XII.

Uitzondering van den te vooren gemelden regel, ten aanzien van de *v* en *z*.

Offchoon men enkelvoudige woorden, die in 't meervoudige *d* of *g* vereischen, ook met *d* of *g* sluit, doet men echter zoo niet met woorden, die in 't meervoudige *v* of *z* vorderen: men eindigt zulke enkelvoudige woorden altyd met *f* of *s*; om dat de *v* en *z* te zagt van klank zyn, om er eenig woord mede te sluiten.

Dus schryft men in het

<i>Enkelv.</i>	en	<i>Meerv.</i>	<i>Enkelv.</i>	en	<i>Meerv.</i>
loof,	--	looven	haas,	--	haazen
doof,	--	dooven	gans,	--	ganzen
braaf,	--	braaven	lees,	--	leezen
wyf,	--	wyven	muis,	--	muizen
druif,	--	druiven	hals,	--	halzen
snuif,	--	snuiven	huis,	--	huizen

De woorden *dansen*, *schansen*, *lansen*, en alle die *sel* of *sem* in het einde hebben, vorderen ook eene

eene *s*, als *doopsel*, *maaksel*, *beginsel*, *strooifsel*, *zoofsel*, *blaauwsel*, *bliksem*, en diergelyke; om dat de *z*, in die laatste lettergrepen, of de uitgangen *sel* en *sem*, te flap van klank is.

§. XIII.

Van de Uitheemsche letteren, en haare uitspraak.

De *c*, afzonderlyk zonder *b*, de *g* en *x*, zyn eigenlyk geene zuivere Nederlandsche letters; maar behooren tot andere taalen: derhalven moet men deze letteren in zuiver Nederduitsche woorden ook niet gebruiken; maar alleen in zulke woorden, die uit vreemde taalen genomen zyn.

Om dat nu zulke onduitsche woorden, tot ontferming van onze Moederspraak, in sommige Nederlandsche Geschriften, nog dikwerf voorkomen; daarom is het noodig, dat men haaren rechten klank ook naauwkeurig weete.

Van de *c*.

De *c* wordt fomtyds als *k*, en fomtyds als *f* uitgesproken. Als *f*, wanneer er een van deze drie zelfklinkers op volgt, t. w. de *e*, *i*, of *y*. Leest dus:

cederen	als federen	civil	als fiviël
ceremoniën	-- feremoniën	Cyrrillus	-- Sirillus
cenfureeren	-- fenfureeren	Cyrus	-- Sirus
Cicero	-- Sifero	Cyprianus	-- Siprianus.

Gy ziet dus uit de laatste woorden, dat de letter *y*, in vreemde woorden, den klank van *i* heeft.

In-

Indien de *c* voor de klinkletters *a*, *o*, *u*, of voor de medeklinkers *l*, *n*, *r* komt; dan heeft zy altyd den klank, dien de *k* in Nederlandsche woorden heeft. Men leest dus,

Carthago als Karthago	Claudius als Klaudius
Colléga -- Kolléga	Cnidus -- Knidus
Cupido -- Kupido	crediteeren -- krediteeren.

Ook *c* in vreemde woorden als *k* uitgesproken, wanneer dezelve voor eene *t* op het einde van eene lettergreep komt. Dus is,

direct gelyk direkt		contract als kontrakt
defect — defekt		adjunct -- adjunkt
tractaat — traktaat		victorie -- viktorie.

Van de *q*.

Wanneer de *q* in vreemde woorden voorkomt; dan is zy meest altyd met eene *u* verzeld; en dan hebben *qu* den klank van *kw*. Dus is,

Quintilianus	gelyk	Kwintilianus
quidam	—	kwidam
questie	—	kwestie
quintantie	—	kwitantie
quispeldoor	—	kwispeldoor.

In Nederlandsche woorden, als *kwetsen*, *kwellen*, *kwaad*, enz. mag men nimmer *qu* gebruiken: dan spelt men zulke woorden altyd met *kw*.

Van de x.

De *x* klinkt als *ks*. Men spelt er de volgende vreemde woorden mede:

Xerxes	exempel	exercitie
Xenocrates	extract	expres
Xantippe	executie	annex.

In onze taal komt deze scherpe klank alleen te pas in het *midden* of *einde* van eenige woorden of lettergreepen, en nimmer in het begin. Wy moeten in zulke woorden geen *x*, maar altyd de Nederduitsche letters *ks* gebruiken; en schryven:

links	fraks	bliksem	kookfel
fluks	fiks	deksel	speekfel.

S, XIV.

Van *ti* en *pb* in vreemde woorden.

TI.

Wanneer op de *ti* een *medeklinker* volgt; dan behouden zy den klank, dien zy ook in onze taal hebben, b. v. in *Grammatica*: maar als er een *klinkletter* op *ti* volgt; dan moeten deze letters als *ts* uitgesproken worden. Ziet dit in de navolgende woorden; in welke,

nationaal	is als	naatsionaal
administratie	—	administraatsie

con-

concordantie	is als	konkordantſie
alliantie	—	alliantſie
obligatie	—	obligatſie
fatiſfactie	—	fatiſfaktſie
fortificatie	—	fortifikaatſie
aristocratie	—	aristokraatſie
navigatie	—	navigaatſie
Tiia	—	Tietſia.

Deze regel heeft echter eenige uitzondering: te weten, wanneer er eene *s* voor *ti* komt, b. v. in *questie*; dan behouden *ti* den klank, dien zy ook in het Neêrduitsch hebben.

Nog moet men weten, dat *tie* maar ééne lettergreep uitmaakt: dus moet men, b. v. niet *no-ti-ti-e* spellen; maar *no-ti-tie*.

PH.

Pb wordt in vreemde woorden als *f* uitgesproken: dus klinkt,

Ophir	als ofir	apostrooph	als	apostroof
ſephir	-- ſifir	Philadelphia	--	Filadelfia
Pamphylia	-- Pamfilia	Phantafie	--	fantafie.

In zuivere Neêrlandsche woorden, als *ſchaapberder*, *ſnapbaan*, enz. heeft dit geen plaats: om dat hier in de *pb* niet by elkanderen tot ééſt lettergreep behooren, maar de *p* tot de voorgaande, en de *b* tot de volgende, als *ſchaapberder*.

Woorden, die wel uit andere taalen oorspronkelijk zyn, maar echter in onze taal het burgerrecht verkreegen hebben, of in dezelve ingelyfd

zyn, worden meestal ook naar het Nederduit-
sche taaleigen gespeld; als *profeet*, *filosoof*; en
niet *propheet*, *philosooph*.

§. XV.

Van de spelling met *dt*.

De Spraakkunstenars onderscheiden alle de
woorden van onze taal in tienderlei soorten (*).

Onder die soorten is er een, die men *werk-
woorden* noemt; dat is, zulke woorden, waar
door men eene *werkzaamheid*, *daad* of *bedryf*
uitdrukt of benoemt: b. v. als iemand zegt: *ik
LEES en BID dagelyks*, dan zyn *lees* en *bid*
werkwoorden, om dat zy eene *werking* aandui-
den: want *leezen* en *bidden* zyn *werkzaamheden*
of *bedryven*.

Nu moet men weten, dat het *alleen sommige
werkwoorden* zyn, die, *in eenige gevallen*, in
t' einde met *dt* gespeld moeten worden.

Oudtyds spelde men *Godt*, *broodt*, *bandt*, enz.
met *dt*. Dit is geheel verkeerd; om dat het *gee-
ne werkwoorden* zyn, maar *zelfstandige naam-
woorden*, waar van in het vervolg zal gehandeld
worden.

Om nu grondig te weten, wanneer sommige
werkwoorden *dt* in het einde moeten hebben;
zoo let aandachtig op het volgende.

Het is bekend, dat de werkwoorden, in het
gemeen, somtyds eene *t* in het einde moeten heb-

(*) Zie de bekroonde *Spraakunst* van L. VAN BOL-
HUIS, bladz. 12—15.

hebben, en somtyds niet. Dus zal elk gemaklyk begrypen, wanneer men het werkwoord *lees* zonder *t*, en wanneer *leest* met eene *t*, schryven moet. Nu is het even zoo gelegen met het werkwoord *bid*. Wy zullen deze beide werkwoorden *lees* en *bid*, in de naders aanwyzing, dus telkens, tot een voorbeeld stellen.

Als men *lees*, zonder *t* schryft; dan moet men, in het zelfde geval, ook *bid* zonder *t* schryven: en schryft men *leest* met eene *t*, dan moet men, in hetzelfde geval, ook *bidt* met *t* sluiten: de *t* moet dan even zoo wel achter de *d* in *bidt*, als achter de *s* in *leest* koomen.

Wy zullen dit nog wat nader in de byzonderheden aanwyzen.

Wanneer men *van zich zelven getuigt*, dat men *tegenwoordig iets doet of werkt*, dan moeten de *werkwoorden* *geene t* achter aan hebben. Dus schryft men dan:

IK LEES en BID *dagelyks*.

Dit heeft echter eenige weinige uitzondering, naamlyk als het werkwoorden zyn, die de *t* altyd, en tot een wezenlyke letter hebben; als *trachten*, *zitten* enz. dan schryft men in het tegenwoordige ook *van zichzelf*: *ik TRACHT naar wysheid; ik ZIT te leezen*.

Moeten de werkwoorden doorgaans *zonder t* in het einde geschreeven worden, wanneer men *van zichzelf* getuigt, dat men *tegenwoordig* iets werkt; anders is het er mede gelegen, wanneer men *van anderen* getuigt of verhaalt, dat *zy tegenwoordig* iets doen: dan moeten de werk-

woorden noodzaaklyk met *t* in 't einde fluiten.
Men schryft dus:

GY LEEST *en* BIDT *veeltyds*.
HY LEEST *en* BIDT ———
ZY LEEST *en* BIDT ———
MEN LEEST *en* BIDT ———

Maar wanneer men eene werking of daad verhaalt, die *reeds bedreeven is*; dan komt de *t* doorgaans alleen achter werkwoorden, waar mede men den persoon, of de personen, *lynrecht aanspreekt*, met het woordje *gy* of *gylieden*; achter de overigen niet. b. v.

IK LAS *en* BAD *dikwerf*.
GY LAAST *en* BAADT ———
HY LAS *en* BAD ———
ZY LAS *en* BAD ———
MEN LAS *en* BAD ———

Verder. Wanneer men van *één* persoon iets *verzoekt*, of aan *één* iets *gebiedt*, dan moet er doorgaans *geene t* achter de werkwoorden.

Men moet dan schryven:

O KIND! LEES *en* BID *steeds*.

Doch als men van *meer dan één* persoon iets *verzoekt*, of van *meer dan een* iets *gebiedt*; dan vorderen de werkwoorden altyd eene *t* in het einde. b. v.

O KINDEREN! LEEST *en* BIDT *steeds*.

§. XVI

§. XVI.

Nadere opheldering van de spelling men *dt*,
door nieuwe voorbeelden.

Om alle mooglyke duidelykheid aan het voorgaande toe te brengen, willen wy hetzelfde nog met nieuwe voorbeelden, waar in meer werkwoorden voorkomen, ophelderen.

Volgens het geen wy in de vorige afdeeling hebben aangewezen, moeten de volgende werkwoorden zonder *t* in 't einde gespeld worden: dewyl men daar van *zichzelven getuigt*, dat men *tegenwoordig* iets doet.

- IK VREES *God eerbiedig*;
- IK LEES *'s morgens in den bybel*;
- IK DOE *echter eerst myn morgengebed*;
- IK MAAK *mygeduurig aan overtreding (schuldig)*;
- IK ZOEK *by God vergeeving van myne zonden*;
- IK STREEF *naar meer volmaaktbeid*;
- IK BEMIN *dus myn waar geluk*.

Bygevolg moet men de navolgende werkwoorden, in het zelfde geval, ook zonder *t* in 't einde schryven: want of die met *d* eindigen of met eene andere letter, gelyk de voorgaande, dit maakt geen onderscheid. Men schryve dan:

- IK BELYD *myne zonden voor God*;
- IK BID *Hem om vergeeving van dezelve*;
- IK MYD *zorgvuldig alle gelegenheid tot zonde*;
- IK STRYD *zelfs tegen myne boezemzonden*;
- IK HOUD *veel van goede boeken te leezen*;

IK BESTEED *mynen tyd dan nuttig; want*
 IK WORD *daar door wyzer en beter.*

In de navolgende volzinnen getuigt men van *anderen*, dat zy *tegenwoordig* iets doen; daarom moeten de werkwoorden dan ook met *s* eindigen.

GY VREEST *God eerbiedig;*
 GY LEEFT *'s morgens in de H. Schrift;*
 GY DOET *echter eerst uw morgengebed,*
 GY MAAKT *u nog vaak aan overtreding schuldig;*
 GY ZOEKT *daar over by God vergeeving;*
 GY STREEFT *steeds naar meer volmaaktheid;*
 GY BEMINT *dus uw waar belang.*

De volgende werkwoorden, die anders met *d* eindigen, moeten dus even zo wel eene *s* in het einde hebben als de evengenoemde; om dat zy in het zelfde geval voorkoomen.

GY BELYDT *uwe zonden voor God;*
 GY BIDT *Hem om vergeeving;*
 GY MYDT *zorgvuldig alle aanleiding tot zonde;*
 GY STRYDT *zelfs tegen uwe boezemzonden;*
 GY HOEDT *veel van goede boeken te leezen;*
 GY BESTEEDT *dus uwen tyd nuttig; want*
 GY WORDT *bier door wyzer en beter.*

Op gelyke wyze vorderen de werkwoorden, in gemelde voorbeelden, eene *s* in 't einde, wanneer men, in plaats van het woordje *gy*, de woordjes *hy*, *zy*, of men voor de werkwoorden plaatst: dan schryft men: *hy leest, — doet, — maakt, — zy of men leest, — doet, — maakt,*
 enz.

enz. by gevolg ook: *by*, *zy*, of *men belydt*, — *bidt*, — *mydt*, — *strydt*, enz. De *t* moet weer zoo wel achter de *d* in de laafte als achter eene *s*, *e*, of *k* in de eerstgemelde woorden.

Volgens het geen te vooren aangemerkt is, kan men schryven, als reeds gebeurd zynde:

IK SPRAK *dikwerf van nuttige dingen*: dus ook
IK HAD *daar veel voordeel van*.

De woordjes *sprak* en *had* moeten hier beide zonder *t* geschreeven worden: om dat men *van zich zelve* iets getuigt.

Maar getuigt men, in zulk een geval, iets van een' ander, dan vorderen de werkwoorden weer eene *t*; men schryft dan:

GY SPREEKT *dikwerf van nuttige dingen*, en
GY HADT *daar veel voordeel van*. Beide werkwoorden met *t* in 't einde.

Insgelyks: *HY*, *ZY*, of *MEN SPRAK veel van nuttige dingen*; dus ook: *HY*, *ZY*, of *MEN HAD daar veel voordeel van*.

In de navolgende gevallen, moet men de werkwoorden zonder *t* in 't einde schryven; om dat men daar tot één persoon spreekt.

O KIND!

GEDENK *aan uwen Schopper*;
LEES *veel in de H. Schrift*;
EER *uwe Ouders en Meesters*;
WEES *bun geboorzaam*;
BEMIN *uwe naasten*;

42. Bevatlyk Onderwys in de

DOE aan elk wél;
GEEF mild aan de armen;
VLOEK, ZWEER, LIEG en LASTER niet;
GAA naarstig ter school;
LEER vlytig uwe lessen; met één woord,
LEEF vroom.

Dus moet men dan ook, in het zelfde geval, naamlyk als men één persoon aanspreekt, de werkwoorden, die met *d* eindigen, zonder *t* in 'teinde schryven. b. v.

O KIND!

BID God dikwerf aan;
BELYD uwe zonden voor Hem;
HOUD vrede met elk;
MYD alle kwaad;
STRYD zelfs tegen uwe liefste zonden;
WORD niet ligt toornig;
VERLEID niemand tot het kwaade;
BESTEED uwen tyd nuttig.

Doch wanneer men meer dan één persoon aanspreekt; dan moeten, in de genoemde gevallen, alle die werkwoorden met eene *t* sluiten, aldus:

LIEVE KINDEREN!

GEDENKT aan uwen Schepper;
LEEST dikwerf in den bybel;
EERT uwe Ouders en Meesters;
WEEST bun onderdaanig;
BEMINT uwe medemenschen,

DOET

DOET *aan ieder wél*;
 GEEFT *mildelyk aan behoeftigen*;
 VLOEKT, ZWEERT, LIEGT of LASTERT *niet*;
 GAAT *vlytig ter school*;
 LEERT *naarstig uwe lessen*; in 't kort,
 LEEFT *godsdienstig en deugdzzaam*.

Even zoo wel moet dan de *t* koomen achter aan de volgende werkwoorden, die anders met *d* eindigen, naamlyk,

GELIEFDE KINDEREN!

BIDT *God geduurig aan*;
 BELYDT *uwe misdaden voor Hem*;
 HOUDT *vrede met alle menschen*;
 MYDT *alle zonden*;
 STRYDT *zelfs tegen uwe bemindste zonden*;
 WORDT *niet ligt boos*;
 VERLEIDT *niemand tot ondeugd*;
 BESTEEDT *uwen tyd wél*.

Zo gy dit nu wel begreepen hebt, dan kunt gy ook de navolgende vraagen gemaklyk beantwoorden.

1. Ps. 25: 2. in rym, staat: *Heer, si! MAAK my uwe wegen, waarom niet maakt?*
2. Ps. 100: 1. staat: *JUICH, aarde; JUICHT alom den Heer. Waarom vindt men hier eerst juich, zonder t, en dan juicht met eene t?*
3. Waarom staat er Ps. 103: 1. *LOOF, LOOF den Heer, myn ziel, — en vs. 11. LOOFT, LOOFT den Heer, gy zyne legerschaaren?*

§. XVII.

§. XVII.

Van de werkwoorden, die dan eens met eene *t*, en dan weër met eene *d* eindigen.

Alle werkwoorden, die geen byvoegfel van *de*, *det*, of *den* dulden kunnen, moeten nimmer met *d* eindigen; als:

betracht
verwacht
verzagt

verlicht
verplicht
verdicht

verlost
bewrucht
bestraft.

Want men kan nimmer, in goed Neêrduitsch, schryven: *betrachde*, *betrachdet*, of *betrachden*; — maar wel *betrachte*, *betrachtet*, *betrachten*.

Met woorden, die somtyds *de*, *det* of *den* tot een toevoegfel bekoomen, is het anders gelogen; b. v.

befchaaft
verbetert
bevordert
bemint

vereert
voltooit
verzuimt
verandert

verdeelt
gewent
beschaamt
bekeert. enz.

Deze, en meer zulke woorden, moeten somtyds met *t* in 't einde geschreeven worden; gelyk wy in de voorgaande afdeeling aantoonen, in de voorbeelden, *gy*, *by*, *zy*, of *men leest*, enz. In zulke gevallen schryft men; GY BESCHAAFT uw verstand, VERBETERT uw hart, BEVORDERT uw geluk: of KINDEREN! BESCHAAFT uw verstand, VERBETERT uw hart, BEVORDERT uw geluk, enz. In welke gevallen er per-

foonen voorkoomen, als iets *werkende*. Maar alle zulke woorden vorderen somtyds ook eene *d* in het einde; als *beschaafd*, *verbeterd*, *beverderd*, *bemind* enz.

Vooreerst, als er personen voorkoomen, *niet als werkende, maar als bewerkt wordende, bewerkt zynde, of bewerkt zullende worden*; zoo dat zy daar onder, als 'twaare, *lydelyk* zyn.

Wy zullen dit nader ophelderen, en, kortheidshalve, alleen het woord *bemind* tot een voorbeeld stellen; waar door men de overige dan van zelve verstaat.

Ik word, wierd, ben, of was BEMIND,
gy wordt, wierdt, zyt, of waart BEMIND;
by, zy, of men wordt, wierd, is of was BEMIND;
wy worden, wierden, zyn, of waaren BEMIND;
ik zou of zal, gy zoudt of zult BEMIND worden;
by, zy, of men zou of zal BEMIND worden;
wy of zy zouden of zullen BEMIND worden;
doch alleen om onze beminlyke boedaanigbeden.

Hier ziet men dus, dat de *bemind* wordende personen, *niet als werkzaam, maar als lydelyk* voorkoomen; als *van anderen bemind*.

In de *tweede* plaats vereischen zulke woorden eene *d* in 'teinde, wanneer er personen in eene rede voorkoomen, als *iets gewerkt hebbende*, zoo dat hun werk reeds *verricht is*.

Wy willen dit nader aantoonen, en de woorden *beschaafd*, *verbeterd*, en *beverderd* tot voorbeelden nemen.

IK	HEB of HAD	<i>myn verstand</i>	BESCHAAFD;
		<i>myn bart</i>	VERBETERD;
		<i>myn geluk</i>	BEVORDERD;
GY	HEBT of HADT	<i>uw verstand</i>	BESCHAAFD;
		<i>uw bart</i>	VERBETERD;
		<i>uw geluk</i>	BEVORDERD;
HY	HEEFT of HAD	<i>zyn verstand</i>	BESCHAAFD;
		<i>zyn bart</i>	VERBETERD;
		<i>zyn geluk</i>	BEVORDERD;
ZY	HEEFT of HAD	<i>baar verstand</i>	BESCHAAFD;
		<i>baar bart</i>	VERBETERD;
		<i>baar geluk</i>	BEVORDERD;
WY	HEBBEN of HADDEN	<i>ons verstand</i>	BESCHAAFD;
		<i>ons bart</i>	VERBETERD;
		<i>ons geluk</i>	BEVORDERD.

De reden nu, waarom men dit soort van woorden, in genoemde gevallen, niet met eene *s* maar met *d* sluit, is, om dat dezelve, wanneer men op eene andere wyze in het verledene spreekt, (*) de byvoegfels *de*, *det* of *den* bekoomen, welke met *d* beginnen. Men schryft dan:

IK

(*) Spraakkunstenaars noemen deze wyze van spreken, *het onvolmaakt verleden*. Zy stellen drieërlei verleden' tyd: 1 een' *volmaakt verledenen* tyd; uitgedrukt door het woordje *beb* of *bebt*: 2 een' *meer dan volmaakt verledenen* tyd; uitgedrukt door het woordje *bad* of *badt*: 3 een' *onvolmaakt verleden'* tyd; wanneer er geene van die woordjes by gebruikt wordt. Zie VAN BOLHUIS, bladz. 54.

- IK BESCHAAFDE *myn verstand*,
 VERBETERDE *myn bart*, en
 BEVORDERDE *dus myn geluk*;
 GY BESCHAAFDET *uw verstand*,
 VERBETERDET *uw bart*, en
 BEVORDERDET *dus uw waar belang*;
 HY BESCHAAFDE *zyn verstand*,
 VERBETERDE *zyn bart*, en
 BEVORDERDE *dus zyn geluk*;
 ZY BESCHAAFDE *baar verstand*,
 VERBETERDE *baar bart*, en
 BEVORDERDE *zoo baar geluk*;
 WY BESCHAAFDEN *ons verstand*,
 VERBETERDEN *ons bart*, en
 BEVORDERDEN *dus ons geluk*.

Zoo ook BESCHAAFDE *menschcn*, VERBETERDE *barten*, enz.

Uit de gegeevene voorbeelden, *gy beschaafdet*, *gy verbeterdet*, *gy bevorderdet*, ziet men nu ook, in welk geval sommige woorden de lettergreep *det* in het einde bekoomen.

Nu staat ons nog even aan te wyzen, in welk geval sommige werkwoorden met de lettergreep *zet* moeten eindigen, als *maaktet*, enz.

Wy hebben te vooren gezien, dat er werkwoorden zyn, die de byvoegfels *de*, *det* of *den* nimmer duldten; als *maakt*, *betracht*, *verwacht*, enz. Deze woorden bekoomen dus de byvoegfels *te*, *tet*, *ten*, in het zelfde geval, als de straks genoemde *de*, *det*, *den*, in het einde krygen: b. v. *ik* MAAKTE; *by*, *zy*, of *men* MAAKTE; *gy* MAAKTET, *gy* VERWACHTET, *gy* BETRACHTTET; *wy* MAAKTEN, enz.

Eer

Eer ik van dit stuk der werkwoorden, die eens met *d*, en dan weer met *t* eindigen, afstappe; wil ik u nog eenige handleiding geeven, om te beproeven, of een dier voornoemde woorden *d* of *t* in het einde hebben moet. Te weeten, door de woorden **BIDT EN GEBEDEN**, in twyfelachtige gevallen, tot een vergelykend voorbeeld te neemen; of dezelve, in zyne gedachten, met het woord *bemind*, *befchaafd*, of diergelyke die ons voorkomen, te verwisfelen. — Kan, in die verwisfeling, het woord *bidt*, in een verstaanbaaren zin, gebruikt worden, dan moet het werkwoord *bemint* met *t* geflooten worden; doch wordt dit onzin, en kan het woord *gebeden*, in zulk eene rede, in een' goeden zin, gebezigd worden, dan moet het woord *bemind* met *d* eindigen.

Om den lezer dit wel te doen vatten, zal ik het nog wat duidelyker en uitvoeriger voordraagen. Men slaaz zyn oog op het voorbeeld, bladz. 45 bygebragt; daar het woord *bemind* agt maal voorkomt. Men stelle eens, iemand moest schryven *ik word bemind; ik wierd bemind; of ik ben, of was bemind*; doch hy twyfelde, of, in dit geval, het woord *bemind* met *d* of met *t* eindigen moest, zoo zal de verwisfeling van 't woord *bemind*, met *bidt* of *gebeden* hem dit terftond duidelyk maaken. Hy zal aanftonds bemerken, dat de rede met het woord *bidt* geene verstaanbaare taal kan opleveren: want *ik word bidt; ik wierd bidt; ik ben of was bidt*, is louter onzin. In tegendeel, *ik word gebeden; ik wierd gebeden; ik ben of was gebeden* (b. v. om eene aalmoes) is eene verstaanbaare taal. Dus moet dan in dit geval het woord *bemind* met *d* eindigen.

Men

Men beproeve die verwisseling in alle de ovrigte aangehaalde gevallen, en het zal even duidelijk blyken, dat hier geen *bidt*, maar wel *gebeden*, in een goeden zin, gebruikt kan worden; waar uit men dan veilig besluiten mag, dat het woord *bemind* in zulke volzinnen ook telkens eene *d* in 't einde moet hebben.

Men zou, in plaats van *bidt* en *gebeden*, ook soms andere woorden kunnen neemen; b. v. *loopt* en *gelopen*; *leest* en *gelezen*. — De verwisseling zal maar dienen, om ons het meer *onbekende*, met het geen ons *bekend* is, te doen *vergelijken*; om daar door tot een spoedig begrip van zaaken te koomen.

Doch men houde altyd in 't oog, het geen wy in het begin van deze § aanmerkten, dat de werkwoorden, die achter zich geen uitgang van *de*, *det*, of *den* dulden, nimmer met *d* eindigen: want al schryven wy, *men BEMINT my*, met eene *t*, en *men heeft my BEMIND*, met *d*; zoo geeft dit echter met de woorden *verwacht*, *be-tracht*, geen onderscheid: men schryft zoo wel *men heeft my verwacht*, als *men verwacht my*; om dat zulke woorden de *t* altyd tot eene *w*-zenlyke letter hebben, volgens bladz. 37.

§. XVIII.

Van de spelling met *dd* en *tt*.

Men bedoelt niet de spelling met *dd* en *tt* in de meervoudige woorden *badden*, *wedden*, *vatten*, *zitten*, die in 't meervoudige den korten klank van 't enkelvoudige *bad*, *wed*, *vat*, *zit*,
D
be

behouden, en waar door dan de verdubbeling dier medeklinkers veroorzaakt wordt: maar in zulke woorden, die in 't meervoudige anders maar ééne *d* of *t* hebben, als *spoeden*, *versmaaden*, *verachten*, *betrachten*; welke dan somtyds *dd* of *tt* bekoomen, als men er door aanduiden wil, dat de daad of werkzaamheid, die zy te kennen geeven, *reeds voorby is*.

Het volgende voorbeeld zal dit nader ophelderen. Als men schryft

Ik VEREER God, en SMAAK zyne gunst,
ik VERSMAAD noch VERACHT zyne gunst niet,

of

wy VEREEREN God, en SMAAKEN zyne gunst,
wy VERSMAADEN of VERACHTEN zyne gunst niet;

dan weet elk oplettende, dat men dit van het tegenwoordige verstaan moet.

Maar schryft men

Ik VEREERDE God, en SMAAKTE zyne gunst,
wy VEREERDEN God, en SMAAKTEN zyne gunst;

dan weet men, dat dit van het *verledene* te verstaan zy. Hier uit volgt, dat men, in het zelfde geval, ook 'in 't *verledene* schryven moet

Ik VERSMAADDE of VERACHTTE (in plaats van VERACHTEDE Gods gunst niet,
wy VERSMAADDEN of VERACHTTEN (in plaats van VERACHTEDEN) die niet.

En hier door wordt dan *dd* en *tt* in die woorden noodzaaklyk.

Nog

Nog eens. Als iemand schryft

men VERSMAADE en VERACHTTE *my*;
dan duidt dit *geen verbaal* aan, van het geen hem
overgekoomen is, maar 't geeft eene *toelaating* te
kennen; als of hy zeide *ik geef er vryheid toe*;
men VERSMAADE en VERACHTTE *my* maar; indien
men die snoodheid goedvindt. —

Doch zo iemand schryft

men VERSMAADDE en VERACHTTE (of VERACHT-
TEDE) *my*;

dan duidt het aan, dat dit daadlyk reeds omtrent
hem *gebeurd is.*

Dus is *groote* en *grootte* ook zeer onderschei-
den. Men schryft b. v.

Noachs Arke was RUIM, WYD, BREED, en
GROOT genoeg voor de *schepselen*, die er in ge-
borgten moesten worden.

In een ander geval, komt, achter ieder van
die woorden, de lettergreep *te*: b. v. *In Noachs*
Arke was veel RUIMTE; *zy was van* HOOGTE,
WYDTE, BREEDTE, en *die van* GROOTTE *juist*
van pas. In het laatste geval mag men zoo min
groote schryven als *hoogte, wyde, breedte*: de let-
tergreep *te* moet, in het zelfde geval, zoo wel ach-
ter *groot* zyn, als achter *hoog, wyd, breed*: waar
door dan *hoogte, breedte, wydte*,
WYDTE, en *grootte* GROOTTE wordt.

Men moet het gebruik van eenige woordjes,
en een en ander taal-eigen kennen.

Indien men onze Nederlandfche taal zuiver wil
leeren fchryven, dan is het noodzaaklyk, dat
men het onderscheiden gebruik kent van,

Hy, zy, het, hem, haar;
de, des, der, den, het;
een, eens, eene, eenen, eener;
myñ, myns, myne, mynen, myner;
uw, uws, uwe, uwen, uwer;
zyn, zyns, zyne, zynen, zyner;
hun, huns, hunne, hunnen, hunner;
haar, haars, haare, haaren, haarer;
wie, wiens, wier, wien, wat;
die, diens, dier, dien, dat;
welk, welks, welke, welken, welcher;
ons, onzes, onze, onzen, onzer;
deze, dezės, deze, dezen, dezer, dit;
geen, geens, geene, geenen, geener;
dezelve, deszelfs, denzelven, derzelve, hetzelfde
dezelvde, deszelfden, denzelfden, derzelfder, het-
zelve;
...zelf, ...zelfs, ...zelve, ...zelven, ...zelve;
hun, hen, en haar.

Om het onderscheiden gebruik van alle deze
woorden grondig te verstaan, moet men vooraf
de volgende drie dingen noodzaaklyk weten.

1. Wat

1. Wat *zelfstandige naamwoorden* zyn;
2. tot welk *geslacht* ieder *zelfstandig naamwoord* behoort;
3. in welken *naamval* het voorkomt.

§. XX.

1. Men moet weten, wat een *zelfstandig naamwoord* is.

Een *zelfstandig naamwoord* is zulk een woord, waar mede men personen of zaken benoemt: als *man, vrouw, kind, hemel, aarde, water, zegen, waarheid, geluk*, enz. in 't kort, alles wat er is, en een *naam* draagt, daar van is die *naam* een *zelfstandig naamwoord*.

Men noemt zulke woorden *zelfstandige naamwoorden*, om dat men er personen, of dingen, die op zichzelf bestaan, door benoemt: in ontscheiding van *byvoeglyke* naamwoorden, die men *by de zelfstandige* voegt, om er den aard, of de *boedaanigheid* van een persoon of ding door aan te wyzen; b. v. *verstandig, deugdzaam, braaf, belder, vruchtbaar, frisch*, enz. als een *verstandig* man, eene *deugdzaame* vrouw, een *braaf* kind, de *beldere* hemel, de *vruchtbaare* aarde, *frisch* water.

De *byvoeglyke* naamwoorden kunnen somtyds veel klem en sieraad aan eene rede byzetten, indien zy juist gekoozen, en wél geplaatst zyn: b. v. *het TINTELENDE starrenbeir, de ZILVERBLANKE maan, een BEKOORLYK veld, een LOMMERRYK bosch, en de ZIELSTRELENDE*

LENDE toonen van den LIEVEN nachtegaal,
kunnen een GEVOELIG bart, tot GODVER-
HEERLYKENDE aandoeningen opwekken.

§. XXI.

Van de *geslachten* der zelfstandige
naamwoorden.

2. Men moet weten, van *welk geslacht* een zelfstandig naamwoord is, dat ons voorkomt. Er zyn *drie* onderscheidene *geslachten* der zelfstandige naamwoorden, het *manlyke*, het *vrouwlyke*, en het *onzydige*. Elk zelfstandig naamwoord behoort doorgaans tot één van deze *geslachten*.

Om te weten of een naamwoord *manlyk*, *vrouwlyk*, of *onzydig* is, is eene *geslachtlyst* van de meeste naamwoorden noodig; om dat wy meest uit het standvastige gebruik ontdekken moeten, tot welk van deze *geslachten* een zelfstandig naamwoord behoort. (*)

Daar

(*) De beste *geslachtlyst* uit het gebruik opgemaakt, en door voorbeelden bevestigd, heeft A. KLUIT, daar van gegeven, in den zesden druk te Leyden 1783. Een leerling, die vorderingen begeert te maaken, kan daar toe dagelyks by de hand hebben eene beknopte lyst van de gebruikelijke woorden, waar van het *geslacht* slechts aangewezen wordt, welke door VAN BOLHUIS gegeven is, achter zyne *derde* uitgaave van K. STYL, *aanleiding tot de kennis der Nedersaas, te Groningen 1787 by Oomkens.*

Daar zyn echter ook eenige *algemeene regels* of *kenmerken*, waar uit men van een groot deel woorden, de geslachten weeten kan. Men zie dezelve by VAN BOLHUIS *Spraak*. bl. 17--21.

§. XXII.

Gebruik van de woordjes *hy, zy, bet, bem, en baar*.

Zoo dra men weet, of een woord manlyk, vrouwlyk of onzijdig is; kan men het onderscheiden gebruik van de woordjes

hy, zy, bet, bem en *baar*

gemaklyk leeren kennen. *Hy* en *bem*, gebruikt men in plaats van *manlyke* zelfstandige naamwoorden. b. v. De woorden *Leermeeſter* en *brief* zyn beide *manlyk*; dus spreekt of schryft men dan van eenen *Leermeeſter*: *HY is een goed man*; 'tis *HEM* tot blydschap, wanneer zyne leerlingen *vorderingen maaken*. Insgelyks zegt men van eenen *brief*: *HY ligt gereed*; *ik zal HEM terſtond aan mynen vriend verzenden*.

Zy en *baar* gebruikt men in plaats van *vrouwlyke* zelfstandige naamwoorden. Men zegt dus van eene vrouw: *ZY is verſtandig, bevallig, en deugdzaam*; en daarom moet elk *HAAR* beminnen en achten. Het woord *zon* is insgelyks vrouwlyk; by gevolg schryft men; *ZY gaat prachtig onder, ik beſchouw HAAR met verrukking!*

't Woordje *bet* gebruikt men in plaats van een *onzydig* naamwoord. b. v. *Kind* is *onzydig*; dus schryft men dan: *HET leert voortrefflyk*; *ik zie*

HET met genoeg en de les opzeggen. Insgelyks van een bosch spreekende, dat mede onzydig is, zegt men: HET is zeer bekoorlyk; ik verkies HET dikwerf tot myne wandelplaats.

In 'tmeervoudige gebruikt men het woordje zy in alle drie geslachten; — en baar gebruikt men insgelyks in plaats van vrouwlyke zelfstandige naamwoorden die meervoudig zyn. —

§. XXIII.

Van de naamvallen.

3. Men moet, om het onderscheiden gebruik van alle de te vooren geplaatste woordjes recht te verstaan, ook de naamvallen kennen.

De zelfstandige naamwoorden koomen niet altyd in hetzelfde geval voor. Er zyn zes onderscheidene gelegenheden of gevallen, in welke zy kunnen voorkoomen, en dit noemen de Spraak-kunstschryvers de zes naamvallen.

De eerste naamval is; als de persoon of zaak, door het zelfstandige naamwoord uitgedrukt, voorkomt als werkende, zynde, of wordende. b. v. GOD regeert alle dingen. Hier komt God immers voor als werkende, naamlyk regeerende. GOD is oneindig volmaakt. Hier komt God voor als zynde. GOD wordt met recht geprezen. Hier als wordende. Deze naamval heet alleen de Werker.

De tweede naamval is, als de persoon of zaak, door het zelfstandige naamwoord aangeduid, voorkomt als eigenaar van iets. b. v. De geheele aarde is GODS gewrogt, of een gewrogt van GOD; en daarom wordt deze tweede naamval de Eigenaar genoemd.

De

De *derde* naamval heeft plaats; wanneer de persoon of zaak, door het zelfstandige naamwoord uitgedrukt, voorkomt als iets *ontvangende*. b. v. *Aan GOD moet al het redelyk scepfel eer geeven.* Hier door *ontvangt God* dus de *eer van 't scepfel*. Daarom noemt men dezen naamval den *Ontvanger*.

De *vierde* naamval wordt gebooren, als de persoon of zaak, door het zelfstandige naamwoord uitgedrukt, voorkomt als *eene werking ondergaande*, of *lydende eene werking* van elders. b. v. *Wy moeten GOD verbeerlyken.* *God lydt* of *ondergaat* daar door *onze verbeerlyking*. 't Is om die reden, dat de vierde naamval *de Lyder* heet.

De *vyfde* naamval is, als de zelfstandigheid, door het naamwoord aangeduid, voorkomt als *aangesproken* of *geroepen*. b. v. *O GOD! wat zyt Gy mild en goed!* — Hier wordt *God* aangesproken, welke hier dan voorkomt als *Toeboorder*: en dit is de reden, waarom de vyfde naamval *de Toeboorder* heet.

De *zesde* naamval heeft plaats, als de zelfstandigheid, door het naamwoord bedoeld, voorkomt als iets *missende*, of *dervende*. b. v. *van GOD hebben wy al het goede.* Hier komt *God* dan, als 't waare, voor, het goede, 't welk wy van Hem genieten, *dervende*. Daarom moemt men dezen zesden naamval den *Derver*.

Zie hier nu de *naamen* der zes naamvallen by elkanderen. 1. *Werker*, 2. *Eigenaar*, 3. *Ontvanger*, 4. *Lyder*, 5. *Toeboorder*, 6. *Derver*. Wy zullen ze in 't vervolg met sifers 1, 2, 3, 4, 5, 6, merken, en ze den eersten, tweeden, derden, enz. noemen.

Laat ons nu ook nog de zoo even gegevene voorbeelden, ter duidelyker aanwyzing, en onderscheiding van alle die genoemde naamvallen, naast elkanderen plaatsen.

1. GOD REGEERT *alle dingen*; GOD IS *oneindig volmaakt*; GOD WORDT *met recht geprezen*.
2. *De gehele aarde is* GODS GEWROGT, of EEN GEWROGT VAN GOD.
3. AAN GOD moet elk redelyk *schepsel* EER SEVEN.
4. *Wy moeten* GOD VERHEERLYKEN.
5. O GOD! *wat zyt Gy mild en goed!*
6. VAN GOD hebben wy AL HET GOEDE.

§. XXIV.

Wat nu verder te toonen.

Na deze gronden gelegd te hebben, kunnen wy overgaan, om het onderscheiden gebruik van de te vooren geplaatste woorden te doen kennen.

Ten dien einde zullen wy eerst eene *Tafel* van gemelde woorden, die, door de naamvallen en geslachten, verandering ondergaan, laten voorafgaan; uit welke tafel men zien kan, welk woord in ieder naamval plaats hebbe: en dan zullen wy het *onderscheiden gebruik* van sommige dier woorden, in de byzonderheden, nader aanwyzen, en teikens met *voorbeelden* ophelderen.

§. XXV.

§. XXV.

Tafel van de naamvallen in de
woordjes, *de, een, myn, enz.*

Eerste naamval.

<i>Manlyk.</i>	<i>Vrouwlyk.</i>	<i>Onzydig.</i>	<i>Meervoud.</i>
de	de	het	de
een	eene	een	
myn	myne	myn	myne
uw	uwe	uw	uwe
zyn	zyne	zyn	zyne
hun	hunne	hun	hunne
haar	haare	haar	haare
wie	wie	wat	wie
die	die	dat	die
welk	welke	welk	welke
onze	onze	ons	onze
deze	deze	dit	deze
geen	geene	geen	gene
dezelve	dezelve	hetzelve	dezelve
dezelfde	dezelfde	hetzelfde	dezelfde
...zelf	...zelve	...zelf	...zelve.

Tweede naamval.

<i>Manlyk.</i>	<i>Vrouwlyk.</i>	<i>Onzydig.</i>	<i>Meervoud.</i>
des of	der of	des of	der of
van den	van de	van het	van de
eens of	eener of	eens of	
van eenen	van eene	van een	
myns of	myner of	myns of	myner of
van mynen	van myne	van myn	van myne
uws of	uwer of	uws of	uwer of
van uwen	van uwe	van uw	van uwe
zyns of	zyner of	zyns of	zyner of
van zynen	van zyne	van zyn	van zyne

hunn

<i>Manlyk.</i>	<i>Vrouwlyk.</i>	<i>Onzydig.</i>	<i>Meervoud.</i>
huns of	hunner of	huns of	hunner of
van hunnen	van hunne	van/hun	van hunne
haars of	haarer of	haars of	haarer of
van haaren	van haare	van haar	van haare
wiens of	wier of	wiens of	wier of
van wien	van wie	van wat	van wie
diens of	dier of	diens of	dier of
van dien	van die	van dat	van die
welks of	welker of	welks of	welker of
van welken	van welke	van welk	van welke
onzes of	onzer of	onzes of	onzer of
van onzen	van onze	van ons	van onze
dezes of	dezer of	dezes of	dezer of
van dezen	van deze	van dit	van deze
geens of	geener of	geens of	geener of
van geenem	van geene	van geen	van geene
deszelfs of	derzelver of	deszelfs of	derzelver of
van denzelven	van dezelve	van hetzelfde	van dezelve
deszelfden of	derzelfder of	deszelfden of	derzelfder of
van denzelfden	van dezelfde	van hetzelfde	van dezelfde
...zelfs of	...zelver of	...zelfs of	...zelver of
van...zelven	van...zelve	van...zelve	van...zelve.

Derde naamval.

<i>Manlyk.</i>	<i>Vrouwlyk.</i>	<i>Onzydig.</i>	<i>Meervoud.</i>
aan den	aan de	aan het	aan de
aan eenen	aan eene	aan een	
aan mynen	aan myne	aan myn	aan myne
aan uwen	aan uwe	aan uw	aan uwe
aan zynen	aan zyne	aan zyn	aan zyne
aan hunnen	aan hunne	aan hun	aan hunne
aan haaren	aan haare	aan haar	aan haare
aan wien	aan wie	aan wat	aan wie
aan dien	aan die	aan dat	aan die
aan welken	aan welke	aan welk	aan welke
aan onzen	aan onze	aan ons	aan onze
aan dezen	aan deze	aan dit	aan deze
aan geenem	aan geene	aan geen	aan geene

<i>Manlyk.</i>	<i>Vrouwlyk.</i>	<i>Onzydig.</i>	<i>Meervoud.</i>
aan denzelfen	aan dezelve	aan hetzelfde	aan dezelve
aan denzelfden	aan dezelfde	aan hetzelfde	aan dezelfde
aan ...zelven	aan ...zelve	aan ...zelven	aan ...zelven

Vierde naamval.

<i>Manlyk.</i>	<i>Vrouwlyk.</i>	<i>Onzydig.</i>	<i>Meervoud.</i>
den	de	het	de
eenen	eene	een	
mynen	mynne	myn	mynne
uwen	uwe	uw	uwe
zynen	zyne	zyn	zyne
hunnen	hunne	hun	hunne
haaren	haare	haar	haare
wien	wie	wat	wie
dien	die	dat	die
welken	welke	welk	welke
onzen	onze	ons	onze
dezen	deze	dit	deze
geenen	geene	geen	geene
denzelfen	dezelve	herzelve	dezelve
denzelfden	dezelfde	hetzelfde	dezelfde
...zelven	...zelve	...zelf	...zelven

Vyfde naamval.

<i>Manlyk.</i>	<i>Vrouwlyk.</i>	<i>Onzydig.</i>	<i>Meervoud.</i>
myn	mynne	myn	mynne
onze	onze	ons	onze.

De overige woorden koomen in den vyfden naamval nimmer te pas.

zesde

Zesde naamval.

<i>Manlyk.</i>	<i>Vrouwlyk.</i>	<i>Onzydig.</i>	<i>Meervoud.</i>
van den	van de	van het	van de
van eenen	van eene	van een	
van mynen	van myne	van myn	van myne
van uwen	van uwe	van uw	van uwe
van zynen	van zyne	van zyn	van zyne
van hunnen	van hunne	van hun	van hunne
van haaren	van haare	van haar	van haare
van wien	van wie	van wat	van wie
van dien	van die	van dat	van die
van welken	van welke	van welk	van welke
van onzen	van onze	van ons	van onze
van dezen	van deze	van dit	van deze
van geenen	van geene	van geen	van geene
van denzelfen	van dezelve	van hetzelfde	van dezelve
van denzelfden	van dezelfde	van hetzelfde	van dezelfde
van ... zelve	van ... zelve	van ... zelve	van ... zelve

§. XXVI.

Van het onderscheiden gebruik der
woorden *de, des, der, den, het.*

Wanneer iemand een van deze woorden gebruiken moet; laat hem te letten, vooreerst, of het zelfstandig naamwoord, vóór welke het gesteld moet worden, *manlyk, vrouwlyk* of *onzydig* is; en dan, in de tweede plaats, in welken *naamval* het voorkomt.

Is het *zelfstandig naamwoord manlyk*; dan komt, gelyk uit de gegeevene *Tafel* te zien is, in den 1sten naamval het woordje *de*, in den 2^{den} naamv. *des*, of *van den*, in den 3^{den} 4^{den} en 5^{den} naamval *den*. In den 5^{den} naamv. komt geene dier woorden te pas. Zie dit alles in het straks ge-

geevene voorbeeld, 't welk wy hier herhaalen zullen, en het zelfstandig manlyk naamwoord *Heer* in plaats van *God* gebruiken; dewyl gemelde woordjes voor het woord *God* niet te pas koomen.

1. DE HEER REGEERT *alle dingen*; DE HEER IS *oneindig volmaakt*; DE HEER WORDT *met recht gepreezen*.
2. *De geheele aarde is een gewrogt* DES HEEREN (of een gewrogt VAN DEN HEER.)
3. AAN DEN HEER moet elk redelyk weezen EER GEEVEN.
4. DEN HEER moeten wy VERHEERLYKEN.
5. * (Hier komt het woordje *de* niet te pas.)
6. VAN DEN HEER hebben wy AL HET GOEDE.

Is het zelfstandig naamwoord vrouwlyk; dan komt in alle naamvallen het woordje *de* voor 't naamwoord, behalven dat men in den tweeden naamv. ook *der* schryven mag. Het volgende voorbeeld, waar in het vrouwl. zelfstandig naamw. *zon* telkens voorkomt, zal dit nader ophelderen.

1. DE ZON KOMT OP; DE ZON IS een heerlijk pronkstuk van Gods Alvermogen! DE ZON WORDT glansryker!
2. *De pracht* DER MORGENZON, (of VAN DE morgenzon) kan een gevoelig hart treffen.
3. AAN DE ZON beweest het beidendom eertyds godlyke EER:
4. maar ik BESCHOUW DE ZON als een weldaandig geschenk van God, en aanbid hem als Maaker.

5. *
6. VAN DE ZON *toch* ONTVANGEN WY
licht, warmte, en vruchtbaarheid.

Is het zelfstandig naamwoord *onzydig*; dan komt het woordje *het* in alle 5 naamvallen voor hetzelfde; ten zy men in den tweeden naamval *des* verkieze. Dit is blykbaar uit het navolgende voorbeeld, waar in het woord *kind*, van het onzydige geslacht, telkens voorkomt.

1. HET KIND LEERT *braaf*; HET KIND IS *gehoorzaam*; HET KIND WORDT *wys en deugdzaam*;
2. *dit is het geluk* VAN HET KIND (*of* DES KINDS)
3. AAN HET KIND, *dat zich zoo gedraagt*, *betoont elk braaf mensch zyn welgevallen*;
4. *en de MEESTER* PRYST HET KIND.
5. *
6. VAN HET KIND, *dat zich zoo wel kwyt*, *mag men veel goeds verwachten.*

Eindelyk, indien het zelfstandig naamwoord *meervoudig* is; dan is het in alle naamvallen aan het *enkelvoudig vrouwlyke gelyk*, in alle drie geslachten.

§. XXVII.

Herhaaling in één voorbeeld.

Zie hier nog één voorbeeld, waar in manlyke, vrouwlyke, en onzydige zelfstandige naamwoorden
fa.

samen voorkoomen: t. w. *manlyke*, HEMEL en MAN; *vrouwlyke*, MAAN en VROUW, en *onzydige* de woorden VELD en KIND.

I. { DE HEMEL IS *luisterryk*,
 DE MAAN SCHYNT *belder*,
 HET VELD WORDT *door daauw beglanst*.

2. { *De pracht* DES HEMELS,
bet licht DER MAAN,
de schoonheid DES VELDS, *geeven*

3. { AAN DEN MAN *van goeden smaak*,
 AAN DE VROUW *van teder gevoel*,
 AAN HET KIND *van goede opvoeding*,

4. { *wanneer zy aandachtig*
 DEN HEMEL BESCHOUWEN,
 DE MAAN ZIEN *lichten*,
 HET VELD BEGLUUREN, *een zieltreffend*
genoegen.

5.*
 6. { VAN DEN HEMEL,
 VAN DE MAAN,
 VAN HET VELD *kan men aangenaame op-*
wekking ontleenen, om den Schepper te ver-
ëeren.

§. XXVIII.

Onderscheiden gebruik van de woordjes
een, eens, eene, eenen, eener.

Is het *zelfstandig naamwoord manlyk*; dan komt
een in den 1sten naamval, *eens*, of van *eenen* in
 der

den 2den, en eenen in de overige: behalven in den 5den, waar zulks niet kan te pas koomen.

Ziet hier weer een voorbeeld, in het welke de manlyke zelfstandige naamwoorden LEERLING en LEERMEESTER voorkoomen.

1. EEN LEERLING, die vlytig werkt, — en geboorzaam IS, — WORDT wyzer en beter.
2. De yver EENS LEERLINGS (of VAN EENEN leerling) geeft
3. AAN EENEN LEERMEESTER groot genoegen.
4. de meester BEMINT EENEN LEERLING die zyn pligt betracht.
- 5.*
6. VAN zulk EENEN LEERLING mag men veel goeds verwachten.

Is het zelfstandig naamwoord vrouwlyk; dan komt het woordje *eene* in alle 5 naamvallen te pas: behalven dat men in den 2den naamval ook wel *eever* schryft.

Indien het een onzydig zelfstandig naamwoord is; dan komt in alle 5 naamvallen het woordje *een*: 't zy men in den 2den naamval *eens* verkieze.

Mêervoudige kunnen het woordje *een* niet hebben: dit spreekt van zelve.

Om van 't vrouwlyke en onzydige hier weer nieuwe voorbeelden te geeven, zal niet noodig zyn.

S. XXIX.

Onderscheiden gebruik van de woordjes
myn, myns, myne, mynen, myner.

Het gebruik van deze woordjes is volkoomen aan het voorgaande gelyk: *een* en *myn*, *eens* en *myns*, *eene* en *myne*, *eenen* en *mynen*, *eener* en *myner*, koomen in *dezelfde* naamvallen. De vyfde naamval is echter in dit geval van 't voorgaande onderscheiden, dewyl hier ook *myn* en *myne* in voorkomen, daar dit van *een* en *eene* geen plaats kan hebben.

Wy zullen hier een voorbeeld laten volgen, waar het *zelfstandig naamwoord* MEESTER, dat *manlyk* is, in elken naamval voorkomt.

1. MYN MEESTER LEERT *my veel goeds*; —
MYN MEESTER IS *een goed man*; — MYN
MEESTER WORDT *ook van my bemind*.
2. *Ik wil de* LESSEN MYNS MEESTERS (*of*
de lesfen VAN MYNEN MEESTER) *hoog-*
achten;
3. AAN MYNEN MEESTER *gehoorzaamheid be-*
wyzen, en
4. MYNEN MEESTER EEREN.
5. OMYNMEESTER! *wat ben ik veel aan U verpligt?*
6. *Ik wensch* VAN MYNEN MEESTER *nog lan-*
gen tyd voordeel te genieten.

Waar een *vrouwlyk zelfstandig naamwoord* plaats heeft; komt in alle naamvallen het woord *myne*:

ten zy men *myner* in den tweeden naamval verkieze.

Is er een *onzydig zelfstandig naamwoord*; dan komt het woord *myn* in ieder naamval, of ook wel *myns* in den tweeden.

Het *meervoudige* is hier weer aan het *vrouwlyke* gelyk.

§. XXX.

Onderscheiden gebruik van de woorden

uw, uws, uwe, uwen, uwer.

Het gebruik van deze woorden staat volmaakt aan dat van *een, eens*, enz. gelyk. (zie § XXVIII.) naamlyk, voor *een* komt *uw*, voor *eens* *uws*, voor *eene* *uwe*, voor *enen* *uwen*, en voor *eener* komt *uwer* in plaats. Insgelyks is het gebruik dezet woorden aan *myn, myns*, enz. gelyk; uitgezonderd in den *vyfden* naamval, waar geen *uw* of *uwe* in te pas komt.

Het zoo even gegeevene voorbeeld, waarin het *manlyk zelfstandig naamwoord* MEESTER telkens voorkomt, zal dit van zelve doen blyken, wanneer men de woorden *myn, myns*, enz. met *uw, uws*, enz. verwisselt.

1. UW MEESTER LEERT U veel goeds; —
UW MEESTER IS een goed man; — UW
MEESTER WORDT ook van u bemind.

2. Gy moet de LESSEN UWS MEESTERS, (of
de lessen VAN UWEN MEESTER) boogach-
ten,

3. AAN UWEN MEESTER *geboorzaamheid bewyzen, en*

4. UWEN MEESTER EEREN.

5.*

6. *Ik wensch, dat gy VAN UWEN MEESTER nog veel nut moogt trekken.*

Het *vrouwlyke* heeft in alle vyf naamvallen *uwe*, en het *onzydige uw*; behalven dat men in den *tweeden* naamval in 't *vrouwl.* ook *uwer*, en in 't *onzydige uws* mag plaatsfen.

Het *meervoudige* is weer aan 't *vrouwlyke* *ge-lyk*.

§. XXXI.

Nu moet nog het onderscheid tusfchen *u* en *uw* aangetoond worden.

U ziet op den *perfoon*, of de *perfoonen zelven*; *uw* ziet op het geene aan de *perfoonen* toegeëigend wordt. b. v. *uw* Meester leert *u* veel goeds.

Tusfchen *u* en *uw* is hetzelfde onderscheid als 'er tusfchen *my* en *myn* is. b. v. Men fchryft: *dat behoort aan U, en dit behoort aan MY; dat is UW goed, en dit is MYN goed.*

Ziet hier nog een paar voorbeelden, waar in *u, uw, uwe, en uwen* famen voorkoomen.

Ik zeg u de waarheid, kinderen! het is tot uw eigen voordeel, dat gy UWE lessen vlytig leert, en dit geeft aan UWEN Meester groot genoegen.

Ik raad u, kinderen! dat gy uw best doet, om in uwe jeugd God te leeren kennen en dienen: want dit zal uw en sydlyken en xeuwigen welstand bevorderen.

Waarom in deze voorbeelden somtyds *uwe* en *uwen* voorkomt, kunt gy uit het voorgaande weeten.

§. XXXII.

Van de overige woordjes.

Nu konden wy nog het onderscheiden gebruik van de overige woordjes, (op de lyst §. XIX. vermeld,) die door de naamvallen verandering ondergaan, in byzonderheden aanwyzen, en met ophelderende voorbeelden staaven; doch dit zou veel te omslachtig worden voor ons bestek, en ook onnoodig zyn; dewyl een oplettende, de naamvallen hebbende leeren kennen, uit de gegevene voorbeelden tot het overige wel zal kunnen besluiten.

Alleenlyk willen wy nog aanmerken, dat in den *eersten naamval* van het *manlyke* de woordjes *ouwe* en *deze* eene zagte *e* in 't einde hebben, even als in 't *vrouwlyke*, en daar door dus, naar ons taaleigen, onderscheiden zyn van de woordjes *een*, *myn*, *uw*, *zyn*, enz. Men zie voorts de voorenstaande *Tafel*.

§. XXXIII.

Het gebruik van de woordjes *zelf*,
zelve, enz. met eene *aanmerking*
en een *voorbeeld* toegelicht.

Offchoon wy niet noodig keuren, verder by
alle woordjes, op de *lyst*, en in de *tafel* uitgedrukt,
stil te staan; achten wy dit echter zeer dienstig van de
woordjes

...*zelf* ...*zelve* ...*zelven* ...*zelve*. enz.

Gy ziet hier telkens eenige *stipjes* voor geplaatst: de reden is, om dat hier zeer onderscheidene woorden voorafgaan: als, *ik*, *myns*, *my*, *gy*, *by*, *zy*, *u*, *wy*, *ons*, *bem*, *zich*, *baar*, *ben*, *bun*, enz.

Ziet hier een voorbeeld met de woorden, *ik*, *myns*, *my*, wanneer een *man* spreekt.

1. IK ZELF WERK *met vlyt*; ---

2. *daar door eet ik* MYNS ZELFS *brood* (of *het brood* VAN MYZELVEN):

3. *dus verschaf ik* AAN MYZELVEN *bezigheid*, *voordeel*, en *genoegen*;

4. en MAAK MYZELVEN *nuttig in mynen kring*.

5. *

6. Een *luie bedelaar* mag eens van *myne huisgenooten* iets *ontvangen*, VAN MYZELVEN *beeft by niets te wachten*.

Hoe verder het gebruik dezer woordjes met *vrouwlyke* en *enzydige* naamwoorden is, kan men genoeg-

noegzaam uit voorenstaande *Tafel* der naamvallen ontdekken; of verder zien in VAN BOLHUIS *Spraak.* bl. 38-41.

§. XXXIV.

Nog eenige *kenmerken* van de naamvallen.

Wy hebben, om de naamvallen te doen kennen, telkens zulke voorbeelden gegeven, waar uit zy gemaklykst kunnen bevat, en van elkanderen onderscheiden worden: doch om dat dit somtyds, ten aanzien van eenige naamvallen, vry wat bezwaarlyk valt; zullen wy hier nog eenige *woorden* laten volgen, die, in den derden, vierden, en zesden naamval, het zelfstandig naamwoord voorafgaan, en den naamval kenbaar maaken.

In den *derden* naamval,

behalven het woordje *aan*, (’twelk telkens in de gegeevene voorbeelden het naamwoord vooraf gaat,) ook wel het woord *voor*. b. v. *De kinderen zyn opmerkzaam; ik zal eene nieuwe les VOOR HUN AFSCHRYVEN.*

In den *vierden* naamval

gaan het naamwoord vooraf, de woorden, *achter, behalven, beneden, binnen, by, boven, buiten, jegens, langs, na, naar, naast, nevens, om, omtrent, onder, op, over, rondom, sedert, tegen, tusfchen, volgens, voorby, voor* (beduidende eene gerderheid van tyd) b. v. *Hy ging VOOR de andere*

dere kinderen in de school, en was er dus EERDER dan zy.

In den zesden naamval

koomen de woorden, *in, met, te, zonder, uit,* enz. voor het zelfstandig naamwoord. b. v. *Ik ging UIT HUN midden weg.*

§. XXXV.

Onderscheid tusschen *bun, ben, en haar.*

Het woord *baar* gebruikt men in plaats van *vrouwlyke* zelfstandige naamwoorden, zoo wel enkelvoudige als meervoudige: *bun* en *ben* in plaats van *manlyke* en *onzydige* zelfstandige naamwoorden. *Hen* komt alleen in den vierden naamval, *bun* in de andere. b. v.

Petrus en Paulus waaren twee voornaame mannen onder de Apostelen: het karakter VAN HUN was voortreflyk: AAN HUN heeft het Christendom veele verpligting:

men KENT HEN uit de geschriften, die DOOR HEN geschreeven zyn:

VAN HUN hebben wy alleen 16 brieven in het N. T.

Het is om 'trechte gebruik van *bun* en *ben* te kunnen onderkennen, dat men den vierden naamval van den tweeden, derden en zesden moet weten te onderscheiden.

Buiging van byvoeglyke naamwoorden.

Na moeten wy nog aanwyzen, hoe de *byvoeglyke* naamwoorden, in alle naamvallen van alle drie geslachten geschreeven moeten worden.

Wy zullen hier toe de navolgende voorbeelden neemen.

I. Met het byvoeglyke naamwoord *braaf* voor het *manlyk* zelfstandige naamwoord *zoon* te plaatsen, en een *Vader* te doen spreken: waar uit men dan zien zal, welke *veranderingen* het byvoeglyke naamwoord *braaf* in alle naamvallen ondergaat.

1. *Myn BRAAVE ZOON LEERT goed, — is geboorzaam, — en WORDT steeds opmerkzaamer :*
2. *dit is het geluk MYNS BRAAVEN ZOONS (of VAN MYNEN BRAAVEN ZOON).*
3. *AAN MYNEN BRAAVEN ZOON betoon ik myn welgevallen :*
4. *want ik BEMIN MYNEN BRAAVEN ZOON.*
5. *O MYN BRAAVE ZOON! vaar voort, om te verder beminlyk te maaken :*
6. *dan kan ik VAN MYNEN BRAAVEN ZOON veel vreugde verwachten.*

In dit voorbeeld ziet men, in den eersten en vyfden naamval *braave*, en in de anderē naamvallen *braaven zoon*.

II. Nu zullen wy het *byvoeglyke* naamwoord *lieve* voor het *vrouwlyk* zelfstandige naamwoord *dochter* plaatsen, en eene *Moeder* spreekende invoeren.

1. MYNE LIEVE DOCHTER BEMINT *de deugd*, — IS *bevallig*, — en WORDT *geacht*.
2. *dit is het geluk* MYNER LIEVE DOCHTER (of VAN MYNE LIEVE DOCHTER).
3. AAN MYNE LIEVE DOCHTER *schenk ik menigvuldige gunstbewyzen*:
4. *want* IK BEMIN MYNE LIEVE DOCHTER *teder*.
5. O MYNE LIEVE DOCHTER! *volhard in het betrachten van uwen pligt*.
6. *Dan kan ik* VAN MYNE LIEVE DOCHTER *veel blydschap verwachten*.

Hier ondergaat het *byvoegelyk* naamwoord dus geene verandering: het is in alle naamvallen *lieve*.

Het *meervoudige* is volkoomen aan het *vrouwlyk enkelvoudige gelyk*.

III. Wanneer men het *byvoeglyke* naamwoord, in dit zelfde voorbeeld, voor een *onzydig* zelfstandig naamwoord plaatst; dan is het ook byna aan 't *vrouwlyke gelyk*: in den tweeden naamval alleen, mag men ook schryven: *myns lieven kinds*.

1. MYN LIEVE KIND BEMINT *de deugd*; —
2. *dit is het geluk* MYNS LIEVEN KINDS (of VAN MYN LIEVE KIND.)

3. AAN MYN LIEVE KIND *ſchenk ik menige belooning:*
4. *want* IK BEMIN MYN LIEVE KIND *bartlyk.*
5. O MYN LIEVE KIND! *volbard in het betrachten van uwen pligt.*
6. *Dan kan ik* VAN MYN LIEVE KIND *veel vreugde verwachten.*

Dat het woordje *myn* hier geene zagte *e* achter aan hebben moet, gelyk in het vrouwlyke, weet gy nu reeds uit het geene te vooren geleerd is, over het onderscheiden gebruik van *myn*, *myns*, *myne*, *mynen*, *myner*: want alle zulke woorden, in de *Tafel* geplaatst, ondergaan door het *byvoeglyke* woord geene verandering.

Wanneer men in dit gegeven voorbeeld het woordje *een* in plaats van *myn* voor het *byvoeglyke* naamwoord plaatst; dan moet er geen zagte *e* achter het *byvoeglyke* naamwoord zyn; dan zegt men niet, *een lieve*, maar *een lief* kind.

Als een *byvoeglyk* naamwoord voor een *manlyk* zelfstandig naamwoord komt; dan vereischt het in den eerſten naamval ook ſomtyds eene zagte *e* achter aan, en ſomtyds weer niet: dus moet men ſchryven: *de braave* zoon; *myn braave* zoon, *uw braave* zoon, *zyn braave* zoon, en *een braaf* zoon. Men zie hier over VAN BOLHUIS, bladz. 33.

§. XXXVII.

Woorden, die in betekenis verschillen, maar echter dikwerf verward worden.

Nu willen wy de verschillende betekenis nog aantoonen van veele woorden, omtrent welke door onkundigen de meeste mislagen begaan worden; en welker onderscheiden gebruik te kennen, somtyds echter van veel belang is, als van

Zich, en hem of haar.

Indien men van iemand zegt *by beklagde* ZICH; dan duidt dit aan, dat hy *zichzelven* beklagde. Maar zegt men *by beklagde* HEM, dan geeft het te kennen, dat hy *een' ander'* beklagde. Insgelyks zy *beklagde* HAAR geeft mede te verstaan, dat iemand van het vrouwlyke geslacht *eene of meer anderen* beklagde; maar niet *zich* zelve.

Die en de.

De is meer algemeen; en *die* is meer byzonder. b. v. Als men zegt: *DE kinderen zyn traag in 't leeren*, dan ziet dit op kinderen meer in 't algemeen; maar *DIE kinderen zyn traag in 't leeren*, zegt men van eenige kinderen, waar van men reeds gesproken heeft, of die men nog nader aanwyzen wil. — Het woordje *die* heeft meer nadruk, en is als of men iemand met den vinger aanwyst. Ziet dit nog nader in een tweede voorbeeld.

beeld. *DIE man is een uitmuntend vaderlander; DIE, met afzien van zyn eigen voordeel, DE algemeene belangen des volks bebartigt.* — Tusschen *die* en *de* is hetzelfde onderscheid als er tusschen *dat* en *het* is.

Doe en toen.

Het woordje *doe* geeft eene werking te kennen, en *toen* wyst den tyd aan, wanneer iets gebeurd is. b. v. *Ik DOE nu myn werk met lust, maar TOEN ik krank was, viel my alles moeilyk.* Oudtyds gebruikte men het woord *toen* nooit; men schreef altyd *doe*.

Legt en ligt, of leggen en liggen.

Legt en *leggen* duiden eene werking aan; *ligt* en *liggen* eene rust. b. v. Gy *LEGT* het boek op de tafel, en nu *LIGT* het er op. — Kind! gy moet dat scherpe mes sebielyk op de tafel *LEGGEN*, en dan stil *LIGGEN* laaten.

Dezelve en dezelfde.

Het navolgende voorbeeld kan het onderscheid dezer woorden kenbaar maaken. *Ik zag iemand om eene aalmoes vraagen: 't was DEZELFDE man, dien ik nog voor korte jaaren, in een koets zag ryden, en van wien ik u toen een geval verbaalde; doch DEZELVE ontving weinig, om dat by door zyn eigene schuld arm was.*

Zelf

Zelf en zelfs.

Ziet het onderscheid in dit voorbeeld: *IK* ZELF werk met vlyt, ook myne huisgenooten, ZELFS tot de kleinste toe.

Na en naar.

Na geeft een' laateren tyd te kennen; en *naar* duidt somtyds eene beweging aan van de eene plaats tot de andere, en somtyds is het zoo veel als volgens. b. v. *Ik* ging *NA* de andere kinderen uit het huis *NAAR* de school; *ik* kwam dus laater dan zy; doch *ik* had geen schuld; want het was *NAAR* (of volgens) het bevel van myne Ouders. Sommigen spellen dit *naer*, met *ae*, ont het van *naar*, droevig, te onderscheiden.

Ooit en nooit:

immer en *nimmer*.

Ooit en *nooit* gebruikt men beide van het verledene; en worden dus onderscheiden: *ik* had *NOOIT* gedacht, dat *ik* *OOIT* met zoo veel vermaak my in de Nederlandsche taal oefenen zou.

Immer en *nimmer* gebruikt men beide van het toekomstende. Het onderscheid dier woorden blykt uit dit voorbeeld: *indien* *ik* *IMMER* gelegenheid vinde, om eener ongelukkigen te helpen, dan wil *ik* hem *NIMMER* myne hulp weigeren.

Tegen of tegens, en jegens.

Tegen gebruikt men voor ontmoeten: iemand tegen

80   *Bevatlyk Onderwys in de*

gen koomen, of iemand ontmoeten, is hetzelfde. *Tegen* of *tegens* drukt ook *vyandschap* uit, en *jegend vriendschap*. b. v. *Edelhart was JEGENS Losbol altyd vriendelyk: Losbol in tegendeel, was TEGENS Edelhart altyd wrevelig.*

Tot en te.

Tot gebruikt men, om eene *beweeving*, en *te* om eene *rust* aan *te* duiden. b. v. *De Apostel Paulus reisde van plaats TOT plaats, om het evangelie van Jesus Christus te verkondigen, en toen by eindelyk TE Romen gevangen gezet wierd, schreef by nog verscheidene brieven: als aan de Christenen TE Galaten, TE Efezen, enz.*

Men moet dus in de opschriften der brieven niet schryven: N. N. *tot* Amsteldam, of elders; maar *te* Amsteldam, enz.

Af en of.

Jantje! neem uwen boed beleefd AF, OF de Meester bestraft u. — Men moet ook *afkoop*, *af-trek*, enz. schryven.

Spellen en spelden.

Het *spellen* leeren de kinderen, na dat zy de letters geleerd hebben; en *spelden* gebruiken de vrouwen in de kleeren.

Vier en vuur.

Vier is een getal (4), en *vuur* brandt. b. v. *Er*

Er ziten VIER kinderen by 't VUUR, en lezen in nuttige boekjes.

Toren en toorn.

Toren is een hoog gebouw, waar in men klokken hangt; en toorn is gramfchap.

Ai en ei.

Ai is een smeekwoord; en ei gebruikt men, om te eeten. b. v. *Lieve Moeder! AI! geef my toch een EI.*

Ach en ocb.

Ach is klaagend, Ocb smeekend. — b. v. *ACH wat ben ik verlegen! OCH dat ik redding vonde!*

Bos, bosch, en bus.

25 Pennen, faamgebonden, maaken een *bos*; *bosch* is eene menigte boomgewas; en *bus* gebruikt men, om er aalmoessen voor de armen in te verzamelen.

Houd, houdt, bout, bouw, bouwt.

Zie het onderscheiden gebruik van alle deze woorden in één voorbeeld.

„Ik HOUD bet eene einde, en gy HOUDT
„bet andere einde van bet stuk HOUT vast;
„terwyl by er een HOUW met de byl in
„HOUWT.” (K. STYL.)

F

Hard,

Hard, hart, en hert.

Hard is het tegengestelde van zagt, of week; dus is een diamant *hard*: dit woord moet een *d* in 't einde hebben, om dat men, hetzelfde verlengende, *harder* schryft, of *verharden*. b. v. *Het yzer is HARDER dan hout.* — *Hart* is b. v. dat deel onzer ingewanden, 't welk in onze borst geplaatst is. — *Hert* is een wild dier.

Ken en kan.

Tusfchen *ken* en *kan* is groot onderscheid. Men mag te recht zeggen: *ik KEN vliegen*, maar *niet: ik KAN vliegen*. Van *ken* is het meervoud *kennen*; van *kan* is het *kunnen*. Dus zegt men: *ik ken; wy kennen: ik kan; wy kunnen*. Merkt het rechte gebruik nader uit dit voorbeeld: *ik KEN dien man wel, maar ik KAN hem niet noemen*.

§. XXXVIII.

Over de zin- en fcheitstekenen.

Iemand, die met verftand wil leezen en fchryven, moet noodzaaklyk de *zintekenen* kennen; en ook weten, waar, en wanneer men die in het fchryven gebruiken moet.

De tekenen, die men in wel opgestelde gefchriften gebruikt, zyn de navolgende:

. Sluit-

Nederlandsche spel- en taalkunde.

- Sluitteken; anders ook Volzinstecken;
- Lidteken; of halve Volzinstecken;
- Ha lidteken;
- Scheidteken;
- Vraagteken;
- ! Uitroep- of Verwonderingstecken;
- ^ Sa mentrekkingstecken;
- () Tusschenredetecken;
- „” Aanhaalingstecken;
- ‘ Klemtoonstecken;
- Koppeltecken;
- ’ Afkappingstecken;
- ~ Afwendingsstecken;
- ..... Overstelpingsstecken;
- Aandachtstecken, of Bekortingstecken;
- § Verwyderingstecken (*Paragraaf*).

Om een recht begrip van deze tekens te hebben, moet men noodwendig weeten, wanneer of in welk geval, elk van dezelve geplaatst moet worden: en dit zal blyken uit de nadere verklaring van dezelve.

1. Van het *Sluitteken*. (.)

Men kan dit teken ook *Volzinstecken* noemen. Uit de benaming van dit teken ziet men dan

van zelf, wanneer het geplaatst moet worden; naamlyk als eene rede of zin vol is, wordt zy er mede gesloten. b. v. *Die wys worden wil, moet naarstig leeren. Die gelukkig wenscht te zyn, moet naar wysheid en deugd trachten. Die gezond wil leeven, moet zich voor onmatigheid wachten.* Hier ziet gy drie volzinnen naast elkanderen; elk van dezelve begint met een' hoofdletter, en eindigt met een sluitteken, gelyk het behoort.

2. Van het Lidteken. (:)

Dit teken moet geplaatst worden achter een gedeelte of lid van een' volzin. Een lid van een' volzin is een gezegde, dat op zichzelve wel verstaanbaar is, maar door er iets by te voegen nog duidelyker of volkoomener wordt. b. v. *Alles wat God doet is goed: God kan geen kwaad doen.*

Het lidteken moet ook meest altyd geplaatst worden, als er de woordjes *maar, dewyl, want, omdat, of daarom* opvolgen. b. v. *Een ieder zal gepreezen worden naar dat zyne verstandigheid is: maar die verkeerd van bart is zal tot verachting wezen* Sp. 12: 8. *Die gezond wenscht te leeven, moet matig zyn: want onmatigheid is de bron van veele ziekten, enz.*

Dit teken gebruikt men ook wel, als men eenig afzonderlyk gezegde in zyne rede aanhaalt. b. v. *Onze Meester gaf ons onlangs deze les: men moet trachten om elken dag wyzer en beter te worden. Ik zeide: die les is kort, verstaanbaar, en nuttig.*

3. Van

3. Van het *Halfidteken.* (;)

Dit Halfidteken wordt geplaatst, als het geen er op volgt, wat nauwer met het voorgaande verbonden is, dan het geen op een lidteken volgt. b. v. „*Men wordt taalkundig, door leezen en opmerken; door verkeerung met beschaafde menschen; door bebulp van een kundig Leermeester; enz.*”

4. Van het *Scheidteken.* (,)

Dit teken maakt maar eene kleine scheiding tussehen op elkanderen volgende naamwoorden, werkwoorden, byvoeglyke naamwoorden, enz. b. v. *Onze vyf lichaamlyke zintuigen zyn: gezigt, geboor, reuk, smaak, gevoel. Eeten, drinken, slaapen, leezen, bidden, alles heeft zyn tyd. Den wyzen, magtigen, en goeden God, moet men dienen, lieven, en looven.* Ook wordt dit teken nog in veele andere gevallen gebruikt, om eene kleine scheiding, in heele of gedeelten van volzinnen, te maaken: gelyk zelfs uit dezen volzin te zien is.

5. Van het *Vraagteken.* (?)

Uit de benaaming van *vraagteken* valt het gemaklyk te weeten, wanneer men dit teken plaatsen moet: naamlyk achter ieder vraag. b. v. *Wat nut kan men van de Schoolen hebben? Waar woonen de Hottentotten? Op hoe veele graaden lengte en breedte ligt de Kaap de goede hoop? Hoe weet men, dat onze aarderond is? Wat geeft ons het meeste vergenoegen?*

6. Van het *Uitroepingsteken*. (!)

Dit teken gebruikt men achter woorden of volzinnen, die veel klem en nadruk hebben; of waar mede men zyne verwondering, medelyden, afkeer, liefde, of andere sterke aandoeningen uitdrukt, of waar mede men iemand aanspreekt. Men plaatst het dus achter de woorden van verwondering. *O! he!* — achter een klagend *ach!* of *belaas!* — achter een wenschend *och!* — een smeekend *ai!* — een dreigend *wee!* — en een vermaandend *foei!*

Zie hier nog een voorbeeld, waar het achter hartstocht'lyke redenen komt.

Hoe schoon is de avondstond! hoe lief speelt de maan door de takjes der-boomen! hoe zagt spiegelt zy zich in dien kristallynen stroom! terwijl verkwiktyke daauwdruppjes de dorstige planten drinken! — Hoe groot zyn uwe werken, O Heer! Gy hebt ze alle met wysheid gemaakt! het aardryk is vol van uwe goederen! Ps. 104: 24.

Nog eens: *Helaas! arme menschen, die uw vergenoegen in de zonde zoekt! O! gy rampzaligen! ai! keert toch te rugge van uwe dwaasheid, eer het voor eeuwig te laat is!*

7. Van het *Samentrekkingsteken*. (^)

Dit teken draagt dien naam, om dat men het plaatst boven een lettergreep, dit uit twee lettergreepen samengetrokken wordt, door de weglating van een' medeklinker. b. v. *Neerland* voor *Nederland*; *vred* voor *vrede*; *weerga* voor *wederga*; *paen* voor *paden*; *daen* voor *daaden*.

Ds.

Deze verkorting komt meest te pas in *versen*, die *maat* en *val* hebben: waarin men dus aan het juiste getal, en tevens aan de kortheid of langheid der lettergreepen gebonden is.

8. Van het *Tusfchenredeteken.* ( )

Dit teken wordt gebruikt, als men iets tusfchen eene rede invoegt, dat er ook kon uitge- laaten worden, zonder den zin te krenken; of- fchoon men het nuttig oordeelt, om de rede meer duidelyk te maaken. b. v. *Onlangs wandel- de ik in een bosch, en zag van verre een' Grysaard op zyne knieën liggen te bidden; ik naderde lang- zaam; Pius (dit was zyn naam) merkte my niet; dus bad ik gelegenheid om hem te beluisteren; by bad (ó-zoo ernstig) voor den welstand van 't Vader- land.* — Hier merkt gy, dat, zo de tusfchen- reden weggelaaten worden, de volzin echter nog verstaanbaar blyft.

Somtyds gebruikt men ook twee haakjes. [ ] naamlyk als men iets tusfchen de woorden van een' ander' fchryver invoegt, om den zin wat duide- lyker te maaken: gelyk de Overzetters van den Nederlandschen Bybel gedaan hebben; plaatsende alles wat niet in den grondtekst staat, en echter nuttig was tot verstand van zaaken, tusfchen twee zulke haakjes.

9. Van het *Aanbaalingsteken.* („”)

Dit teken wordt gebruikt, als men in het fchryven, de woorden van een' ander' aanhaalt, of een' ander' persoon spreekende invoert. b. v.

Ps. 14: 1. in rym: *De trotsche dwaas zegt in zyn boos gemoed: "daar is geen God!" zy dooven 's licbt der reden.* Hier ziet men het zeggen van een' dwaas, in 't begiu en einde, met het aanhaalingsteken gemerkt. Zie voorts Ps. 36: 1. en elders.

10. Van het Klemtoonsteken. (')

Dit teken dient, om aan te wyzen, op welke lettergreep de klemtoon, of nadruk der uitspraak, vallen moet.

Dus is er tuschen *régent* en *regént* een hemelsbreed onderscheid, ottschoon die beide woorden, ten aanzien der letteren, volkoomen gelyk zyn. Laat dit voorbeeld het nader ophelderen. *Als het RÉGENT, dan wordt de REGÉNT zoo wel nat als één ander burger, indien zy beide onder den blooten bemel zich bevinden.* Het onderscheid nu tuschen *régent* en *regént* wordt hier, door het klemtoonsteken, gevoeglyk aangewezen.

In woorden, die uit de Fransche taal oorspronklyk zyn, komt dit teken veel meer te pas dan in Nederlandsche: als in *Committé, egalité*; enz. Hier moet de klemtoon vooral op de laatste lettergreep vallen.

11. Van het Koppelteken. (-of:)

Dit teken gebruikt men, om lettergreepen, welke tot één woord behooren, aan elkanderen te verbinden, als het geheele woord op het einde van een' regel niet staan kan: men voegt het dan achter de lettergreep, waar het woord afgebroken wordt.

Voorts

Voorts gebruikt men het, als op 't einde van een woord een lettergreep uitgelaaten wordt, die in een volgend woord op 't einde wêr voorkomt. b. v. *De dicht- zang- en speelkunst hebben naauwe betrekking op elkanderen.* Dit is zoo veel als of er stond: *de dichtkunst, de zang- kunst, en de speelkunst hebben naauwe betrekking op elkanderen.*

Sommigen gebruiken dit teken ook nog in woorden, die uit twee zelfstandige naamwoorden samengesteld zyn: als *School-meeſter, brugge-ſtraat,* enz. doch anderen oordeelen, dat dit noodeloos is.

12. Van het *Afkappingsteken.* (')

Dit teken wordt gebruikt, als men één of meer letters voor- of achter van een woord *afſtaat*: dus ſchryft men 't in plaats van *het*; 's voor *des*, in 's *morgens*, 's *avonds*; 'k voor *ik*, in 'k *wil niet*; een' voor *eenen*; d' voor *de*: doch dit laafte mag niet geſchieden, als het volgende woord met een medeklinker begint: men* mag wel eens ſchryven: d' *eerſte*, maar nimmer: d' *tweede*, d' *derde*, d' *man*.

De afkapping geſchiedt meest in *verſen*, waar in men zich aan *maat* en *val* moet binden.

13. Van het *Afwendingsteken.* (")

Dit teken dient, om lettergreepen in een woord van elkanderen af te ſcheiden: dus worden *Aäron*, *Iſaï* woorden van drie lettergreepen, en *Baäl*, *geëerd*, *geërd*, zyn woorden van twee lettergreepen.

14. Van het Overstelpingsteken. (.....)

Dit teken gebruikt men in afgebrokene volzinnen: naamlyk als men iets verhaalt, waar de spreker, door te sterke hartstochten, belet wierd, om alles te zeggen, wat tot een volkoomen volzin behoort. — Stel eens, men wilde een' fellen-brand beschryven, en hoe de menschen te moede waaren, toen zy dien in huis ontdekten. Zulke menschen zouden, in dat schrikbaarend oogenblik, geene ronde volzinnen spreeken; niet naar buiten gaan; en roepen bedaard: *onze huaren en medemenschen! ons huis is, door een ongelukkig toeval, in brand geraakt; ai! komt spoedig, en helpt ons den brand bluschen!* — Neen; zy zouden, vol schrik, naar buiten vliegen; en roepen, als overstelpt zynde: *brand!... brand!... helpt!... helpt!...* Of wanneer iemand in een' kolk viel, hy zou niet roepen: *Volk! ik ben by ongeluk in den kolk gevallen, komt toch en helpt my er weer uit!* — Neen, maar met overstelping; *helpt!.... helpt!.... ik verdrink!....* —

Wanneer men nu zulke en meer andere afgebrokene spreekwyzen beschryft; dan moet dit teken geplaatst worden.

15. Van het Aandachtsteken. (—)

Dit teken plaatst men, om meer oplettendheid, of aandacht, in den lezer te verwekken: te weeten, als men wat zaakryk schryft, zonder de stukken breed uit te haalen, en de volzinnen echter wat veel nadenken vereischen, dan plaatst men zulk een streep (—) om de vlugge oogen

wat

wat op te houden, en de gedachten er een weinig langer by te bepaalen.

Ook wanneer men in eene rede eene schielijke wending maakt, of verscheidene korte volzinnen, van onderscheiden aard op elkanderen volgen laat, maakt men, door dit teken, eene meerdere scheiding of sluiting van elken volzin, dan alleen door een' stip of sluitteken.

16. Van het *Verwyderingsteken*. (§) (*Paragraaf*).

Dit teken stelt men boven, of voor, een stuk, het welk iets anders van inhoud is, dan het voorgaande; of waar door de deelen eener verhandeling van elkanderen worden afgescheiden; gelyk men uit dit boekje zien kan, 't welk 39 zulke afdeelingen bevat, ieder met dit § teken boven zich.

Voorts zyn er nog verscheidene *Verkortingen* in gebruik, die men ook moet kennen: als *nl.* betekent *naamlyk*; *t. w.* *te weten*; *d. i.* *dat is*; *b. v.* *by voorbeeld*; @ *ver.* enz.

§. XXXIX.

Rust en stemleiding in 't leezen.

By veele zin- of scheidtekenen- moet eene minder' of meerdere *rust* in 't leezen plaats hebben: en by sommige ook eene onderscheidene *stembuiging*. By de streep (—), of het aandachtsteken, moet men doorgaans zeer lang rusten.

Het *Overstelpingsteken* vordert ook een lange rust: als mede het *Sluitteken*. Het

Het sluiten van een' volzin, moet ook, door de buiging der stem, op 't einde van denzelfen, merkbaar zyn.

By het *Lidteken* moet men wat minder rusten, dan by het *Sluitteken*.

By het *Halfidteken* nog wat minder: en by het *Scheidteken* allerminst.

Waar het *Vraagteken* achter komt, moet eene aanmerkelyke rust plaats hebben: ook moet men de stem dan zoo leiden, als of men iemand wat vraagt.

By het *Uitroopteken* moet men niet alleen wat rusten, maar ook zyne stem zoodanig verheffen, of nadruk byzetten, als by een *uitroep* natuurlijk plaats heeft.

Eindelyk, het geen tusschen twee halve maantjes staat, moet altyd wat schielyker en zagter geleezen worden, dan het andere.

Voor het overige moet ieder Leerling trachten, om *naauwkeurig, duidelyk, verstaanbaar*, en vooral ook OM NATUURLYK te leezen: dat is, men moet alles leezen, zoo als de *natuur der zaken* het vereischt. b. v. Men leeze een boetpsalm, klaagend; het grootsch verhevene, met verheffing en nadruk; tedere stukken, met eene zagtere en aandoenlyker stem, enz.

Dus doende bereikt men best met het leezen het rechte

E I N D E.

KORTE

KORTE INHOUD DER AFDEELINGEN.

§. I.	Nederduitsch a. b. c. . . .	bladz. 7.
§. II.	Van het gebruik der letters. . .	— 7.
§. III.	Van de onderscheiding der letters. —	8.
§. IV.	Van het gebruik der zelfklinkers. —	10.
§. V.	Van de onderscheidene klinkerspelling.	— 11.
§. VI.	Van woorden in welke de enkele klinkerspelling noodzaaklyk is. —	13.
§. VII.	Onderscheidene spelling van gelykluidende woorden van verschillende betekenis.	— 14.
§. VIII.	Van de Tweeklanken.	— 16.
§. IX.	Van het gebruik der Medeklinkers, en wel vooreerst van de <i>verdubbeling</i> van sommige derzelve. —	22.
§. X.	Van de overeenstemmende medeklinkers in het <i>begin</i> van een woord.	— 23.
§. XI.	Van de overeenstemmende medeklinkers <i>achter</i> of in 't <i>midden</i> der lettergreepen.	— 26.
§. XII.	Uitzondering van <i>v</i> en <i>z</i> , met welke men geen lettergreep sluit. —	31.
§. XIII.	Van de uitheemsche letteren. —	32.
§. XIV.	Van <i>ti</i> en <i>pb</i> in vreemde woorden. —	34.
§. XV.	Van de spelling met <i>dt</i>	— 36.
§. XVI.	Nadere opheldering hier van door nieuwe voorbeelden.	— 39.
§. XVII.	Van de werkwoorden, die dan eens met <i>d</i> , en dan met <i>t</i> sluiten.	— 44.
§. XVIII.	Van de spelling met <i>dd</i> en <i>tt</i> . —	49.
§. XIX.	Noodige kennis van eenige woorden, en een en ander taaleigen. —	52.
	§. XX.	

KORTE INHOUD DER AFDEELINGEN.

§. XX.	Wat een zelfftandig naamwoord is.	bladz. 53.
§. XXI.	Van de <i>geftachten</i> der zelfftandige naamwoorden.	— 54.
§. XXII.	Gebruik van <i>by, zy, bet, bem, baar.</i>	— 55.
§. XXIII.	Van de <i>naamvallen.</i>	— 56.
§. XXIV.	Wat verder getoond moet worden.	— 58.
§. XXV.	Tafel van de naamvallen in de woordjes <i>de, een, myn</i> ; enz.	— 59.
§. XXVI.	Het onderscheiden gebruik van <i>de, des, der, den, bet.</i>	— 62.
§. XXVII.	Herhaaling van 't voorgaande in één voorbeeld.	— 64.
§. XXVIII.	Onderscheiden gebruik van <i>een, eens, eene, eenen, eener.</i>	— 65.
§. XXIX.	Onderscheiden gebruik van <i>myn, myns, myne, mynen, myner.</i>	— 67.
§. XXX.	Onderscheiden gebruik van <i>uw, uws, uwe, uwen, uwer.</i>	— 68.
§. XXXI.	Onderscheid tusfchen <i>u</i> en <i>uw.</i>	— 69.
§. XXXII.	Van de overige woordjes.	— 70.
§. XXXIII.	Het gebruik van de woordjes <i>zelf, zelve</i> , enz. toegelicht.	— 71.
§. XXXIV.	Verdere <i>kenmerken</i> , van de <i>naamvallen.</i>	— 72.
§. XXXV.	Onderscheid tusfchen <i>hun, hen</i> , en <i>baar.</i>	— 73.
§. XXXVI.	Buiging van <i>byvoeglyke</i> naamwoorden.	— 74.
		§. XXXVII.

KORTE INHOUD DER AFDEELINGEN.

- §. XXXVII. Woorden die in betekenis verschillen, maar echter dikwerf verward worden. bladz. 77.
- §. XXXVIII. Over de *zin- en scheidtekenen*. . . . . — 82.
- §. XXXIX. *Rust en stemleiding* in het lezen. . . . . — 91. 8

PLAATS VULLING.

Eerige meestgebruiklyke zelfstandige naamwoorden, door de letters M. V. O. aangewezen (of zy *manlyk*, *vrouwlyk*, of *onzydig* zyu.

Aândacht, V.	Daad, V.	Fabel, V.
aanvang, M.	dag, M.	flesch, V.
aarde, V.	dak, O.	fluit, V.
adem, M.	dam, M.	feest, O.
akker, M.	deugd, V.	filozoof, M.
appel, M.	donder, M.	fontein, V.
arm, M.	dank, M.	
ampt, O.	dienst, M.	Gang, M.
angst, M.	dyk, M.	gebed, O.
	drank, M.	gebod, O.
Baan, V.		God, M.
baard, M.	Echt, M.	geest, M.
bank, V.	eendragt, V.	genade, V.
bed, O.	eerbied, M.	grond, M.
beker, M.	eeuw, V.	
bybel, M.	ei, O.	Handel, M.
borst, V.	ezel, M.	hand, V.
bord, O.	eisch, M.	hals, M.
boom, M.		hart, O.

he-

hemel, M.	lof, M.	rust, V.
herfst, M.	lust, M.	Stem, V.
hoed, M.	Maan, V.	spiegel, M.
honger, M.	maand, V.	Tafel, V.
hoope, V.	magt, V.	taal, V.
Inhoud, M.	mond, M.	turf, M.
inkt, M.	mensch, M.	twist, M.
Jeugd, V.	muur, M.	Vreugde, V.
jongeling, M.	muis, V.	Wagen, M.
Kamer, V.	mode, V.	wandel, M.
kat, V.	Naam, M.	wereld, V.
kant, M.	nacht, M.	wet, V.
kelk, M.	'natuur, V.	weg, M.
kennis, V.	Oorsprong, M.	wind, M.
klank, V.	oorzaak, V.	winter, M.
kleed, O.	Pen, V.	wensch, M.
klinker, M.	plaats, V.	Ziel, V.
kunst, V.	pracht, V.	zin, M.
Lente, V.	prys, M.	zomer, M.
lepel, M.	Raad, M.	zon, V.
letter, V.	regen, M.	zonde, V.
leugen, M.	regel, M.	zucht, M.
liefde, V.		

Getrokken uit eene grootere *Geslachtlyst* van
 L. VAN BOLHUIS, achter den derden druk
 van het werkje van K. STYL.

51.6658

